

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Dispvt. XX. De prima causa efficiente, primaq; eius actione, quæ est
Creatio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

mine repositum, etiam le est causa ut fortuna: tamē respectu illius dicitur mala fortuna, respectu alterius bona: hæc enim nomina non significant diversas causas per se, aut uinas, sed denominationes sumptas ex effectibus prosperis vel aduersis. Atque ita explicuit rationem fortunæ Aristot. 2. Physic. 5. & lib. de bona fortuna.

X.
Fortuna est
fatum diuini
na subiacent
voluntati.

Solum sunt duo advertenda. Vnum est fortunam ita esse sumptam ab aliquibus Philosophis, ac si effectus eius nulli omnino providentiæ subessent, & à nulla causa etiam summa essent intenti, præuisi, aut ordinati. Et hac ratione reprehendit se ipsum aliquando D. Aug. ut retract. cap. 1. quod usus fuerit nomine fortunæ: os vero omnem fortunam subiicimus diuinæ providentiæ, quia nihil nobis casu accidit, quod à Deo non sit vel ordinatum, vel permixtum, ut supra declaratum est: & eleganter dictum est ab Aug. li. 3. de Trin. c. 4. his verbis: *Nihil sit visibiliter & sensibiliter, quod non de interiori inuisibili, atq; intelligibili aula summi Imperatoris aut iubeatur aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam premiorum, atq; penarum, gratiarum, & retributionum in ista totius creature amplissima quadam immensa, republica.* Idem attigit lib. 33. quæ. in 24. Alterum observandum est quosdam effectus in nobis fieri quos putamus fortuitos, eò quod illorum causam ignoremus, cum tamen non sint effectus, qui per accidens à nobis eveniant, sed per se in nobis fiant ab aliqua superiori causa, ut quod aliquis nihil tale intendens aut præcogitans, aliquem bonum motum animi in se sentiat, vel quod aliquis incessanter per hanc viam, quasi rapiatur desiderio & voluntate incedendi alia via, & ita effugiat hostium insidias, appellatur ab hominibus fortuna: habet tamen ille effectus causam per se intendentem illum, nempe Angelum aliquem, vel Deum ipsum. Et ideo dixit Aug. i. retract. c. 1. & lib. 1. contr. Academicos vulgò appellare fortunam, quæ occulto ordine regitur, & rationem & causam secretam habet. Quod etiam attigit Philosoph. lib. de bon. fortuna. c. 2. Atq; hæcenus de fortuna & de efficientibus causis reatis.

DISPUTATIO XX.

De prima causa efficiente, primæque actione, quæ est creatio.

DE DEO glorioso duplex est in Metaphysica consideratio: scilicet quatenus est prima causa, & quatenus est primum ens: & quamquam hæc posterior ratio secundum se sit prior, altera tamen quoad nos, & iuxta doctrinæ ordinem quem proficimur, venit consideranda prius, um quia per effectus venimus in cognitionem Dei tum etiam, quia ad integram considerationem causarum entis ut sic, necessaria est præsens disputatio. Igitur de prima causa secundum se, & secundum eas perfectiones, quæ ipsi insunt, nihil nunc dicemus, inò neq; de existentia eius: sed supponimus nunc esse Deum, quod infra demonstrabimus. Supponimus autem ipsum non habere causam, quia necesse est sistere in aliquo ente non facto, cum non possit in infinitum procedi. Dicemus ergo de efficientia huius primæ actionis in alia, & de dependentia aliorum ab ipso. Quæ triplex esse aut considerari potest, scilicet in fieri in conservari, & in operari: & de his tribus dicemus in hac & duabus disputationibus sequentibus. Dependens autem in fieri potissimum in creatione consistit, tum quia hæc est propria dependentia entis in quantum ens, quam hic inquirimus, tum etiam, quia in hac actione consistit primum fieri (ut ita dicam) entium factibilium: & ideo de hac actione dicemus in hac disputatione: nam alij modi quibus prima causa potest res producere, & difficultatem non habent, & attinguntur satis in disput. sequentibus.

SECTIO I.

An possit ratione naturali cognosci, creationem aliquorum entium esse possibilem, an etiam necessariam, vel (quod idem est) an unum ens in quantum ens, possit essentialiter dependere essentialiter ab alio ente.

Vponendum in primis est, quid significet nomen creationis: nam quid res ipsa sit, postea declarabitur. Significat ergo creatio effectum alicuius rei ex nihilo, ut Theologi definiunt. Illa autem particula ex nihilo, ut distinguat hanc actionem ab aliis, excludit omnem concursum causæ materialis, & dependentiam rei, quæ creatur, ab aliquo subiecto, ut recte exponit Anselm. in Monolog. c. 8. ita ut idem sit dictum ex nihilo, quod ex nullo subiecto: atq; ita distinguitur hæc actio ab alia, quæ est per educationem de potentia subiecti. Hæc namque duæ actiones adæquate diuidunt omnem efficientiam: & ideo, ut per illam particulam sufficere distinguitur creatio ab educatione, ita sufficere etiam per illam explicatur ratio creationis. Vnde inferunt Theologi, quidquid creatur, debere esse subsistens, aut fieri per modum subsistentis, quia oportet, ut fiat extra subiectum seu sine dependentia à subiecto. Quod autem existit sine dependentia à subiecto, subsistit, vel habet se ad modum subsistentis: quod dico propter accedens, si fieret à Deo separatim à subiecto, quod verè crearetur, quia haberet modum essendi subsistentiæ similem. Anima vero rationalis etiam in corpore fiat, verè tamen sit ex nihilo, quia non fit ex ipso corpore: non enim ex eius potentia educitur, neque ab eo pendet in suo esse: & ideo verè etiam subsistit, dum in corpore sit, ut infra dicemus, tractando de subsistentia.

Rationes dubitandi.

Sic explicata voce creationis videtur non posse cognosci, ratione naturali creationem esse possibilem: primum, quia quod Aristoteles, Plato, & alij graues Philosophi non cognouerunt, verisimile est cognosci non posse naturali lumine: sed illi Philosophi ita ignorarunt creationem, ut tanquam primum principium ac per se notum haberent ex nihilo nihil fieri, ut constat ex Aristotele in 1. Physicorum: ergo.

Secundò de nullo ente potest demonstrari creationem esse possibilem. Antecedens patet, quia omne ens aut est substantia vel accedens: accedens autem, si sit in subiecto nec creatur, nec creari potest, etiam si maximè supernaturale sit, ut supra ostensum est: accedens autem esse & fieri separatim à subiecto non potest inueniri naturali ratione. Substantia deinde aut spiritualis est, aut materialis: illa prior vix potest per rationem naturalem inuestigari an sit, nedum demonstrari qualis vel vnde sit: ergo non potest cognosci euidenter, quod sit aliqua substantia spiritualis facta ab alio: & consequenter nec demonstrari potest creationem esse necessariam, vel possibilem propter has substantias. Substantia autem materialis semper fit ex materia: quod autem materia ipsa sit facta, aut efficiens alterius indigens ut esse possit, non potest demonstrari: vnde Plato & multi Philosophi posuerunt illam æternam & improductam: neque apparet naturale medium, quo oppositum demonstrari possit. Nam si quod esset, maximè imperfecto, & potentialitas materię. Sed cur dici non potest materiam ex se habere hanc suam entitatem, quamvis minimam & imperfectam? Neque enim est per se notum hanc imper-

imperfectiorem potentialitatis passivæ habere necessariam connexionem cum alia imperfectiorem potentialitatis obiectivæ, quam includit res effectione vel creatione indigens.

Tercio, ad creandum requiritur virtus infinita, sed non potest demonstrari esse possibilem virtutem actuam infinitam: ergo nec esse possibilem creationem. Maior declaratur à posteriori quia aliàs creatura posset habere virtutem creandi, quia si non repugnat ob infinitatē virtutis, non est cur repugnet: consequens autem per se satis absurdum est. Minor vero probatur, quia nullum est naturale mediū demonstrandi virtutem infinitam in agendo: Aristot. enim ex motu conatus esse id demonstrare; nō est tamen allicurus, vt infra ostendam: est autem eadem ratio de quacunque alia naturali ratione. Vnde multum ex creatione conatur demonstrare esse aliquam virtutem infinitam in agendo: sed hic est circulus vel petitio principii in hac re, de qua disputamus.

Quarto, repugnat ens in quantum ens fieri: ergo repugnat aliquod creati: consequentia constat ex definitione creationis: quia si aliquid fit ex nihilo, fit per se primo secundum totam rationem entis, ergo per se primo, in quantum ens. Antecedens probatur primo, quia si ens in quantum ens, esset factibile, omne ens esset factibile: quia quod convenit alicui rationi per se primo & secundum quod ipsa, convenit omni ei in quo talis ratio invenitur, hoc autē est plane falsum, quia necesse est dari aliquod ens, quod fieri non possit: aliàs procederetur in infinitum in producentibus & productis, quod est impossibile. Secundo probatur idem antecedens, quia ens in quantum ens abstrahit ab entitate secundum esse existentiz, & secundum esse essentiz: impossibile autem est fieri aliquod ens secundum totum hoc esse: ergo impossibile est fieri in quantum ens. Vnde etiam fit, esse impossibile fieri ex nihilo, quia impossibile est fieri secundum esse existentiz quin supponatur secundum esse essentiz: quod esse non est omnino nihil: nam per illud distinguuntur res veræ à fictitiis, & chimericis: ergo.

Opiniones variae.

¶ Prima fuit multorum Theologorum opinio non posse demonstrari rem aliquam esse factam, vel fieri per creationem. Ita tenet Gregor. in 2. dist. 1. questione 2. versus finem, & inclinatur ibid. Gabriel. quest. 2. artic. 2. Tenet Bassolis in 1. d. 1. quest. 1. artic. 3. Qui auctores à fortiori supponunt non posse demonstrari omne ens distinctum à Deo, esse factum ab ipso, aut non posse esse plura entia realia improducta. Quamvis enim admissa creatione aliquorum entium, non statim evidenter inferatur esse impossibile dari duas naturas increatas, vel omne ens distinctum à Deo esse ab ipso factum, sed hoc propria demonstratione indigeat: tamen si creatio non esset possibilis, impossibile omnino esset omnia entia distincta à Deo, facta esse ab illo, quia evidens est multa esse entia, quæ non possunt fieri, nisi per creationem, si fieri debeant. Vt res omnes spirituales, quæ cum materia non habeant, non possunt fieri ex præsupposito subiecto: item celi, si supponamus eos non posse fieri per generationem, sicut natura, operatio, motus, & quidquid de illis experimur, satis videntur offendere: item materia prima, quæ ex priora materia fieri non potest.

¶ Secunda sententia est, hanc veritatem posse demonstrari ratione naturali. Hæc est communior sententia Theologorum, quam tenet D. Tho. in 2. d. 1. p. 2. artic. 2. idemq. supponit in 1. p. q. 44. ar. 1. & q. 45. ar. 2. tenet etiam Alens. 2. p. q. 6. ar. 6. Scot. in 1. d. 8. q. 1. Argentin. in 2. d. 1. q. 1. Heræus quodlib. 2. q. 1. Henric. quodlib. 8. q. 6. Et hæc sententia conformior divinis Scripturis: illæ enim docent ex hoc mundo visum

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

bili posse ostendi Deum esse, quia ipsæ creaturæ clamant habere se alium auctorem, vel factorem: quæ loca expendemus inferius, cum demonstraverimus Deum esse. Sancti etiam Patres eodē modo loquuntur, quos infra eodem loco referam. Estq. sine dubio hæc vera sententia, quæ non potest melius probari, quam afferendo media quibus hæc veritas demonstrari potest.

Questionis resolutio.

¶ Voigitur probare possumus: vnum est creationem esse possibilem: aliud est creationem actu esse, vel factam esse, vel exerceri in vniuerso ab aliqua causa efficiente. Ex quibus eliciemus tertium, nimirum dari in vniuerso, esseque necessariam vnam primam causam, ad quam omnia alia entia, quæ habent esse reducuntur per creationem, tanquam ad primam originem sui esse.

VIII.

Esse possibilem creationem, ostenditur.

¶ Primo ergo creationem esse possibilem probare possumus à priori, si aliunde supponamus probatum Deum esse, & summè perfectum esse, quantum in latitudine entis esse aut intelligi potest. Nam, vt infra citato loco dicam, quamvis absolute nos nō possimus cognoscere Deum vel perfectiones eius à priori, tamen supposito aliquo principio, vel attributo à posteriori demonstrato, ex illo possumus colligere à priori aliud, vt immortalitatem ex immaterialitate. Sic igitur in præsentī supponimus demonstratum dari vnum supremum ens perfectissimum: imo etiam potentissimum, vt infra probabimus, nō ex creatione, ne petamus principium, sed ex aliis mediis. Iam igitur argumentor in hunc modum, nam effectio per creationem non est ita impossibilis, vt in se inuoluat repugnantiam aut contradictionem: ergo nec potentia ad agendum hoc modo est in se impossibilis, aut repugnantiam, aut imperfectiorem inuoluens: ergo talis potentia est de facto in aliquo ente, saltem in primo: ergo ex vi illius est possibilis creatio. Hæc vltima consequentia clara est, distinguere autem oportet illam vocem seu denominationē possibilis: vno enim modo negatiue sumitur, prout idem est quod non repugnans: alio modo positue pro eo, quod potest esse aut fieri, quo sensu dicit denominationem ab aliqua potentia vel actiua, vel passiva. In antecedenti ergo sumitur possibile priori modo, in consequenti vero posteriori: nam vt creatio sit possibilis duo necessaria sunt & sufficiunt, vnum, vt in se non repugnet, aliud, vt per aliquam potentiam sit possibilis: & ita supposito antecedenti consecutio est evidens.

¶ Primum autem antecedens probatur primo, quia nulla ostendi potest repugnantia, in eo quod aliquid ex nihilo fiat, in vero sensu à nobis declarato. Non enim fingendum est, vt quidam putarunt, ipsum nihil futurum esse materiam, ex qua tale ens fiat, quod plane repugnat: nam illa particula ex nō dicit ibi habitudinem materialis causæ, sed termini à quo: sic autem nulla est repugnantia, vt id, quod ex se nihil erat, incipiat esse aliquid per effectiōnem alterius. Quod si velimus illam particulam ex iuxta habitudinem materialis causæ interpretari, nō positue, sed negatiue exponenda est, vt id dicatur fieri ex nihilo, quod non ex aliqua materiali causa fit: in quo etiam nulla potest repugnantia ostendi: curenim, sicut fit aliquid in actu, quod prius erat possibile per potentiam actiuam & passiuam simul, non poterit etiā fieri in actu aliquid, quod sit possibile per solam potentiā agentis, eminentiorem, magisque efficacem?

¶ Dices: Sicut repugnat aliquid fieri in actu, quod prius esset possibile per solam potentiam passiuam sine actiua, ita e conuerso repugnat fieri in actu aliquid, quod tantū sit possibile per potentiā actiuam

IX.

X.

XI.

Obiectio
facta sit.

R r

line

sine passiua: cur enim non potest esse effectus à potentia patiente sine agente, si esse potest ab agente sine recipiente? Respondetur satis perspicuum esse ratione diuersitatis: nam actio ut actio, dicit essentialem ordinem ad efficiens, & ideo implicat contradictionem esse actionem sine agente: actio vero ut actio non dicit essentialem ordinem ad passum, neque ad passionem, loquendo de actione in tota sua latitudine, sed dicit habitudinem ad effectum, qui per illam fit, & dependet ab agente causa. Et similiter potentia passiua dicit ad æquatam habitudinem ad actiuam, quia non potest recipere aliquid, nisi ab aliquo illud recipiat: potentia vero actiua non dicit ad æquatam habitudinem ad passiua, ut infra suo loco latius dicemus, quia non est de ratione potentie actiue, ut possit agere in aliquo, sed ut possit agere aliquid: & ideo potest aliquid esse possibile simpliciter per solam potentiam actiuam, non vero per solam potentiam passiua. Præterea passiua est imperfecta: & sola non est simpliciter potens ad effectum, nisi perficiatur per actiuam: actiua vero est ex suo genere perfecta: & ideo ex se nullam inuoluit repugnantiam, ut aliqua potentia actiua fit in suo ordine adeo perfecta, ut se sola, & sine dependentia à passiua, in se virtute contineat & effectum, & actionem. Et ita simul probata est prima consequentia, quæ etiã est euidentissima supposito antecedente. Quæ enim maior repugnantia excogitari potest in huiusmodi potentia: quam in dicto modo efficiendi: aut quanam imperfectio, & non potius maxima perfectio?

XII. Et utrumque confirmari potest, si per illud ex nihilo intelligamus significari, ut tota res, quæ per se primo fit ut ad æquatus terminus actionis, qui vocatur ut quod, omnino & secundum suam totam entitatem fiat, nulla eius parte, aut repræsupposita: omnes enim hi sensus veri sunt, & eodem deuoluuntur. Sed in hoc etiam indicatur magna perfectio ex parte virtutis actiue, & nulla est repugnantia ex parte effectus, vel effectiōis eius. Nam quod res tota, quæ non erat secundum se totam, accipiat esse, quanam implicatio est? Certè ex terminis nulla apparet maior, quam in eo, quod res, quæ tantum erat inchoata secundum unam partem, perficiatur per adiectionem alterius partis, quæ prius non erat, nisi quod illud prius requirit maiorem vim in agendo. Non est ergo in huiusmodi potentia vel effectiōe aliqua repugnantia, sed tantum maior perfectio. Solū posset quis hæsitare qualis possit esse hæc actio sine subiecto, aut quomodo id non repugnet. Sed hoc explicabitur facile in sequentibus satis enim nunc est, quod in eo nulla ostenditur repugnantia. Eo vel maxime, quod aliqui intelligunt creationem absq; transeunte actione.

XIII. Superest probanda secunda consequentia, in qua est vis illius rationis, nimirum hanc potentiam ponendam esse in rerum natura saltem in primo ente, si in se non inuoluit repugnantiam vel imperfectiōnem. Hoc autem probari potest primo ex illo generali principio, quod in primo ente est formaliter omnino perfectio simpliciter simplex, quod demonstrabimus infra tractando de perfectione primi entis. Nā huiusmodi potentia ex proprio obiectiuo conceptu dicit perfectionem simpliciter simplicem, dicit enim perfectionem ex se non repugnantem, neq; inuoluentem imperfectiōnem. Ex quo plane fit, ut in latitudine entis melius sit habere illam, quam non illam, in quo consistit ratio perfectionis simpliciter: ergo talis potentia necessario tribuenda est primo enti. Idem fere argumentum est, quod hæc potentia necessario includitur in omnipotentia, quia omnipotentia se extendit ad omne possibile, id est, ad omne ex se non repugnans: sed de ratione primi entis est, ut habeat omnipotentiam: ergo & quod habeat hanc potentiam. Totum antecedens demonstrandum est infra tractando de attributis primi entis.

XIV. His accedunt rationes alie per se valde probabi-

les: nam hic modus agendi sine dependentia ab alia causa extra se siue efficiente, siue materiali, est valde contentaneus essentiali perfectioni primi entis. Primo quidem, quia modus agendi est proportionatus omni independentia: ergo modus etiam agendi priorius eius erit indepēdens ab omni causa etiam materiali. Secundo, quia virtus actiua definita ad agendum in subiecto & ex subiecto, est valde contracta & limitata: ergo non est attribuenda primo enti, quia non est unde possit in illo habere talem limitationem: nam virtus agendi est proportionata essentia: sicut ergo essentia primi entis eo quod purus actus sit, non est unde habeat limitationem, ita neque virtus eius. Tertio, quia rationi contentaneum est, ut in Deo sit potentia altioris rationis, quam in omni alio agente naturali seu creato, sed alia omnia indigent subiecto ad agendum: ergo diuina potentia non debet esse ita indigens, sed quo perfectior est, eo liberior debet esse ad agendum: maxime cum ille excessus sit in gradu, & in omni perfectione possibili.

Creationem esse de facto ostenditur.

Secundo addendum est (quo euidentius confirmabitur præcedens conclusio) creationem necessariam esse in entibus, quæ nunc sunt, ita ut sine illa esse non potuerint. Probatum primo inductione incipiendo à rebus materialibus. Et in primis inquirere debet de corporibus celestibus an facta sint, an infecta. Hoc potius dici non potest primo propter rationem communem omnibus rebus finitis, de qua statim: deinde, quia res multo nobiliores celis non sunt, quæ celi adeo sunt imperfecti, ut indigeant motu ad complementum suarum actionum, & præterea extrinseco motore, qui illos moueat: eo quod ex se motum illum habere non possint: ergo multo minus verisimile est ex se habere esse. Itē videmus celos in omnibus suis virtutibus, sitibus, specibus, & motibus, ita esse constitutos, sicut expectabat ad conseruationem inferiorum rerum, & earum generationes & corruptiones: ergo est euidentis argumentum non esse à se, sed condita fuisse à communi omnium auctore. Quam rationē latius prosequemur, infra demonstrando Deum esse. Si autem celi facti sunt, interrogo rursus, an consent ex materia elementari, & ideo ex illa sint facti: & sic eadem ratio erit de illis, quæ de rebus generabilibus, an vero consent ex materia altioris rationis, vel sint simplicia entia: & sic clauditur non nisi per creationem factos esse, quia si sunt simplicia, nullo modo potuerunt aliter fieri, ut per se manifestum est. Si vero constant superiori materia, ideo est, quia sunt ingenerabiles: ideoque per solam creationem fieri potuerunt. Adde, quod rationes, quibus statim probabimus materiam rerum generabilium non posse esse infectam, & quæ probant de materia celestium corporum.

Venio ergo ad inferiorem mundum, quatenus elementa & mista complectitur: & interrogo, an hæc moles facta sit necne, non potest dici non facta, quia omnes species rerum, quæ in illa sunt, in suis indiuiduis sunt: ergo in nulla specie illarum rerum potest esse aliquod indiuiduum non factum, sed ex se habens esse: nam hæc esset magna differentia, & maxime essentialis inter tale indiuiduum, & alia, & consequenter non essent eiusdem speciei. Unde sicut Arist. sepe contra Platonem argumentatur, non dari hominem separatim ab indiuiduis, quia ille esset incorruptibilis, hæc vero corruptibilia, & ita non essent eiusdem speciei: ita nos dicimus, non dari hominem singularem, qui ex se habeat esse sine efficientia alius cause, alias non esset eiusdem speciei cum aliis hominibus: & idem argumentum est de reliquis speciebus, atq; adeo de tota hac mole corporea elementarium.

parium rerum. Nam licet elementa dici soleat à Philosophis incorruptibilia secundum se tota, & corruptibilia secundum partes, non est id intelligendum de incorruptibilitate intrinseca per constitutionem naturæ, nam hoc modo eadem est natura totius & partium, præsertim homogenearum: sed de incorruptibilitate ex virtute & modo agendi naturalium causarum, quia sic nunquam possunt elementa secundum se tota corrumpi: absolute tamen generabilia sunt, & ita non potuerunt ex se habere esse sine effectione: non est ergo non facta hæc corporum moles.

Rursus ergo interrogo, an facta sit ex nihilo, vel ex materia: si primum, habetur intentum, si secundum (quod omnes fere Philosophi existimant) interrogo rursus, an materia ipsa facta sit, necne. Et quidè Philosophi fere omnes materiam negant esse factam, sed asserunt esse cœternam Deo, & ex se ac omnino necessario habentē esse. In quo errore fuisse Stoicos & Pythagoreos, & Platonem ipsum, & Hermetem Trismegistum refert Tertullianus lib. contra Hermogenem c. 1. & 8. & libro contra Valentin. c. 15. & 16. & significat Irenæus lib. 2. cap. 19. Epiphanius lib. 7. etiam Peripateticos adiungit: & Lactantius lib. 2. de origine erroris dicit, & Poetas & Philosophos idem sensisse, & specialiter designat Academicos, & maxime Ciceronem libro de natura Deorum. Quos Philosophos hæretici multi imitati sunt, ut Hermogenes, Manichæus, & alii, ut constat ex Tertulliano supra, & Augustino libro de hæresibus in 46. & Gregor. Nissen. lib. de officio hominis, c. 23. & Euseb. lib. 7. de preparat. Euang. c. 8. & 9. ubi etiam Sabellio hunc tribuit errorem.

Verum tamen hoc esse alienum ab omni ratione naturali, præter dicta in priori assertionem, & præter ea quæ communia sunt omnibus entibus creatis, ostendit potest primo ex imperfectione materiæ primæ, nam cum illa sit infima omnium substantiarum etiam corruptibilium, incredibile est illam habere hanc perfectionem summā, quæ est ex se habere esse, cuius perfectionis aliæ species omnes rerum generabilium, & formæ illarum non sunt capaces. Vnde sumi potest secunda ratio, nam si materia est cogitativa Deo, & ex se habens esse, vel ut sic fuit carens omni forma substantiali, vel ex se habuit aliquam. Primum dici non potest, quia repugnantiam inuoluit, nam licet non implicet contradictionem, tamen est alienum à naturali ordine rerum, & ideo verisimile non est materiam ex se habere suam entitatem, & tamen habere illam in statu præternaturali, & absque illa formali perfectione, & consequenter absq. vfu vel vtilitate. Si autem habuit formam aliquam ex se: ergo iam non sola materia, sed quedam substantia integra est ex se habens esse. Ex quo ulterius fit, totā illam substantiam esse simpliciter necessariam, & tam non posse non esse, quam ipsam materiam primam quia quod est independens ab alio in suo esse, non potest illud amittere. Vnde etiam fiet illam materiā non posse deferuire ad alias generationes, quia semper manebit sub illa forma.

Dicit forte aliquis, materiam ex se habere suam entitatem perpetuam, & formam etiam habuisse perpetuam, non tamen ex se, sed à Deo. Sed hoc etiam dici non potest, tum quia repugnantiam inuoluit, quod ex se habeat esse, & non quidquid necessarium est ad esse: tum etiam quia aliā illa forma ex necessitate nature manaret à Deo: nam si fieret libere, vnde constaret esse æternam? est autem contra rationē naturalem dicere, Deum agere extra se ex necessitate naturæ. Et præterea sequitur, quia necessitate agit Deus illam formam, eadem conseruare illam: & consequenter materiam ex necessitate semper esse sub illa forma, ideoq. minime posse ad rerum generationes vel corruptiones deferuire.

Relinquitur ergo, materiam, cum ex se non sit indiguisse aliquo principio efficiente à quo facta sit: nō Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

potuit autem nisi per creationem fieri, quia non potuit fieri ex priori materia: ergo necessaria est omnino creatio alicuius rei, ut hæc res materiales possint existere. Dices: Non potuit effectio materiæ esse creatio, quia creatio est rei subsistentis ut diximus, materia autem non est res subsistens, quia non est id quod est. Respondent aliqui, materiam, licet non proprie creetur propter dictam rationem, creari tamen saltem improprie seu largo modo. Dico autem duobus modis posse intelligi materiam fieri: primo per se solam ac separatam à forma: & tunc sine dubio crearetur propriissime: nam & esset subsistens, & fieret per modum totius, quamuis ipsa de se sit pars, anima enim rationalis etiam est pars, & tamen propriissime creatur. Imo, si quantitas fieret separata, proprie crearetur ex omnium sententia. Alio vero modo fieri potest materia (& ita credimus esse factā) existens sub aliqua forma: & tunc, proprie loquēdo, totum compositum ex materia & tali forma dicitur creari, quia illud proprie est: fieri autem ei proprie tribuitur, cui & esset: tunc autem materia dicitur cōcreari, quod satis est ad demonstrationem quam intendimus: nam illi actioni quatenus per eam fit totum, & nihil ei præsupponitur, conuenit ratio productionis ex nihilo. Si autem accurate velimus distinguere illam actionem compositam in plures partiales quibus constat, inueniemus totam rationem creationis, quæ in illa est, provenire ex ea parte, quæ est effectio materiæ ex nihilo, ut supra tactum est explicando eductionem formæ ex potentia materiæ. Atque ita Patres & Doctores Ecclesiæ absolute & sine villo addito docent ac demonstrant materiam esse creatam à Deo, ut videre licet in Tertulliano, Irenæo, Lactantio, Euseb. Epiphani. Gregor. Niss. & August. locis paulo ante citatis. Et Augustino etiam lib. 1. Genes. ad liter. c. 14. & 12. Confess. cap. 4. & Ambros. lib. 1. Hexam. c. 1. & Athanas. lib. de Incarnat. Verb. in princip. & aliis passim.

Supererat dicendum ad complendam hanc inductionem de intelligentiis, seu rebus immaterialibus. Verum tamen de illis illud fieri potest speciale argumentum, præter illud vniuersale sumptum ex hoc principio, quod repugnat dari plura entia improducta, & quod ens improductum seu à se, est infinite perfectum in genere entis: quia neq. speciales rationes, neque differentie, neque aliqui effectus proprii intelligentiarum nobis innotescunt, ex quibus demonstramus illas habere esse ab alio, & non à se. Loquor autem de demonstratione simpliciter, quia nonnulla coniectura sumi potest ex motu cœli, ut infra ostendam, demonstrando Deum esse. Vbi etiam illud principium ex professo demonstrandum est: nunc autem supponatur. Ex eo autem, quod intelligentiæ habent causam efficientem, euidenter infertur necessariam esse creationem ut illæ sint: quia cum non habeant causam materiale, ut supra tactum est, non possunt per alium modum productionis fieri. Quod optime confirmat productio animæ rationalis, quæ esse non potest nisi creatio: quia non est eductio de potentia materiæ, ut supra etiam probatum est. Quæ ratio probat necessariā esse creationem ut homines generentur, quia semper admiscetur (ut ita dicam) eorum generationi. Vnde tam frequens est creationis vsus, quā humanæ generationis. Nisi quis ita desipiat, ut dicat animas rationales præexistere ante corpora, quod esset error non solum in fide, sed etiam contra rationem naturalem, ut suo loco ostendendum est, quia ad præsens nō refert. Nam etiam si animæ essent ante corpora, non tamen essent à se, & sine efficiente: quia, præter alias rationes tactas, cum anima sit naturalis forma corporis, si ex se necessario esset, ex æternitate existeret informando corpus: nam res, quæ ex se habet esse, non potest habere illud in præternaturali statu, & quasi violento, qualis est status animæ extra corpus. Igitur siue ani-

R r 2 main-

XXI.

ma incipiat cum corpore, siue ante illud, necessariū est habere causam efficientem, & consequenter fieri per creationem.

Demonstratur prima causa creans.

XXII. Tercio dicendum est (& colligitur ex dictis) necessariam esse in vniuerso vnam primam causam efficientem, quæ per creationem res alias effecerit. Hoc satis patet ex discursu facto in præcedente assertionem. Et necessitas huius primæ causæ efficientis respectu cæterorum omnium entium demonstranda est latius in citato loco. Quod autem, hac necessitate supposita, non potuerit illa prima causa absque creatione originem dare cæteris rebus, constat ex definitione creationis supra datæ: quia non potuit prima causa ex aliqua materia res producere, quia non omnes res productæ habent materiam, & in his quæ illam habent, ipsa etiā materia debuit produci. Solum est aduertendum, species rerum generabilium potuisse fieri in suis primis indiuiduis ex materia prius tempore existente: & tunc non fieret per creationem in toto rigore: quatenus tamen necessario supponunt creationem materiæ, eatenus dicimus esse necessariam creationem ad earum productionem. Et hac ratione nomen creationis, præsertim in vsu Sanctorum Patrum, extendi sæpe solet ad nouā productionem ex præeistente materia creata, vt patet ex Aug. lib. 1. con. adu. leg. & Proph. c. 24.

Soluntur argumenta, & quid Philosophi de creatione senserint.

XXIII. Ad argumenta respondeo, in primo eorum petitur, vt explicemus quid in hac veritate Philosophi senserint: & præsertim Aristot. De qua re multa disputauit Eugubinus lib. 7. Peren. Philosoph. c. 3. & sequentibus. Sed quod ad alios Philosophos attinet, docent quidem illi, sæpe mundum hunc creatū fuisse ab aliquo primo auctore, tamen si recte expendatur, non illi attribuunt veram creationem, sed formationem ex præeistente materia, quam etiam *chaos* appellauerunt, vt constat ex iis, quæ referunt Tertullianus, & alii auctores supra citati, & Lactantius lib. 7. c. 3. Et hoc quidem illi explicauerunt de effectione huius mundi sensibilis. De mundo autem superiori & intelligibili, id est, de angelis obscurissime locuti sunt: nec mirum, nam cum non potuerint illos ex *chaos* formare, non apparet quo modo potuerint illos à Deo productos constituere: nisi fortasse illos etiam materiales fecerint, quamuis corpore subtiliores: nā illi pro comperto habebant, Deum nihil posse producere, nisi vt artificem, qui ex præeistente materia operatur. Et hoc significauit Anaxagoras, quæ Arist. 1. Met. ca. 6. tex. 18. laudat, eo quod dixerit omnia esse permixta præter mentem: eamque solam esse puram, & omni permissione liberam. Vnde & Galen. lib. de vsu p. c. 10. reprehendit Moysen quod dixerit, Deum imperio suo omnia produxisse.

XXIV. Aliis vero prætermis, de Arist. multi censent, illum non agnouisse creationem, vt Greg. in 2. dist. 1. quæst. 1. & Henric. quodlib. 8. quæst. 9. & landun. 2. Metaph. quæst. 5. Marfil. in 2. q. 1. art. 2. & Bessario lib. 2. cont. calumniat. Platon. c. 6. & idem videtur sentire Comment. 8. Physic. comm. 4. & ibid. Simplicius. Et habet hæc opinio non parua indicia in principiis Aristotelis. Primo, quia vbique admittit, & supponit illud principium, *Ex nihilo nihil fit*. Secundo, quia omnes actiones definit per ordinem ad potentiam passiuam: & omnem actionē sentit habere coniunctam passionem, & motum vel mutationem, vt constat ex 3. Physic. à principio. Quod si dicatur, Aristotelem illis locis loqui tantum de actione & efficiencia naturalium causarū: adhuc obstat, quia nun-

quam, etiam in Metaphysica, ad alium actionis modum doctrinam suam extendit. Quin potius 5. Met. c. 12. definit potentiam actiuam per ordinem ad passiuam, dicens esse potentiam transmutandi aliud in quantum aliud: & c. 2. eodem modo definit causam efficientem per ordinem ad motum: nō ergo agnouit alium efficiendi modum: Quod etiam cōfirmat, quia res incorruptibiles posuit æternas, sentiens esse per se necessarias: & ideo 2. Metaph. c. 1. in plurali ait, *Principia sempiternorum non habere causas*: per sempiterna autem intelligere videtur motus colorum, & perpetuam seriem generationum & corruptionum, quorum principia sunt celi & intelligentiæ.

Alii verò existimant, Aristotelem cognouisse creationem, & Deum esse creatorem omnium. Ita sentit Auerroes 2. Metaph. comm. 4. & 12. Metaph. com. 4. 4. & lib. de substan. orbis, c. 2. & Alex. Aphrodis. his locis, & D. Tho. ibid. c. 1. p. q. 4. 4. & 2. cont. Gent. cap. 15. & q. 3. de potentia, art. 6. & 8. Physic. lect. 2. Scotus quodlib. quæst. 7. & in 2. d. 1. p. 3. Thom. de Argen. q. 4. Herizus tractat. de æternit. mundi, quæst. 4. & alii. Et probatur, nam 2. Metaph. c. 1. dicit dari aliquod ens verissimum & perfectissimum omnium, quod sit causa cæterorum. Et loquitur plane de causa efficiente, vt vbi etiam Comment. exponit, dicens, solum primum ens esse per se ens & verum: cætera vero acquirere ab illo esse & veritatem. Vnde per illud plurale *principia sempiternorum* solum Deum intelligere videtur Arist. vel propter eminentiam eius, vel propter plures causandi rationes. Præerea in 1. de Colo. c. 9. tex. 100. ponit quandam naturam immortalem ac diuinam, vnde cæteris, aliis exactius, aliis effusius ipsum esse, vniuerque dependet, & c. de Generat. c. 10. tex. 59. ait non omnibus conuenire vt semper sint, quoniam quædam longe ab ipso principio ab sunt: & idcirco (ait) Deus modo deficienti consulens, vniuersum creauit, cum generationem instituisset continuam lib. etiam 8. Physic. & 12. Metaph. concludit esse vnum primum ens, & principem omnium: non esset autē princeps, nisi esset principium omnium. Vnde Arist. 12. Met. tex. 38. ait, cælum & naturam pendere à Deo. Clarissime etiam docet eisdem locis dari vnum finem omnium: ex quo plane fit dari etiam vnum efficientem, quia, vt infra trademus, non potest esse finalis causalitas absque efficiente, non potest autem dari vna causa efficiens omnium nisi interueniente creatione, vti supra probatum est. Præerea 2. Met. cap. 2. probat illud principium, per quod maximè in cognitionem primæ causæ deuenimus, scilicet, non posse dari processum in infinitum in causis efficientibus. Denique in lib. de Mundo ad Alex. id clarissime docere videtur, *Quasi flagitium* (inquit) *esset in distributione rerum mundi præterire id quod summum in mundo habetur. Itaque vetus fama est, & quidem hereditaria mortalium omnium, vniuersa à Deo, & per Deum nobis esse constituta. Nec vero illa natura per se sufficit, orbata salute quam ille ferat.*

Alii distinctione vtuntur, dicentes Aristotelem non cognouisse creationem cum nouitate essendi: cognouisse autem creationem per modum emanationis naturalis, & æternæ à primo ente, & hoc modo posuisse res incorruptibiles manasse à Deo ex æternitate. Sed licet hoc de cæteris rebus possit sustineri, tamen de anima rationali non potest: nam ipse 2. de Generat. animal. cap. 3. ait, animam rationalem venire de foris, id est, non educi de potetia materiæ, & consequenter fieri per creationem. Potest autem de illa reddi specialis ratio, quia non fit nisi oblata creatione corporis, & propter compositum. Neque enim verisimile est Aristot. posuisse animam non factam, si reliqua omnia extra Deum cognouit esse facta. Neque etiam dici potest ipsum sensisse omnes animas fuisse æternas, & postea in tempore vniri corporibus: nam idem Aristot. 12. Metaph. c. 3. tex. 16. generatim ait, formam non præexistere prius quam vniatur materiæ, & aperte comprehendit rationalem animam.

Vide Aug.
lib. 11. de
Ciuil. c. 4.
& lib. 12.
c. 17.

Arist. quid
senserit.

animam nam subdit in illa esse singulare, quod maneat posterius, id est, post dissolutum compositum, in inceptione autem, eo quod simul cum composito incipiat, nullam admittit exceptionem. Hæc igitur pars verisimilior est, quamquam negari non possit Aristoteli exiguum de hac recognitionem habuisse, id est, eoque per pauca de hac efficientia tractasse, quamvis 9. Metaph. c. 1. satis insinuauerit agnouisse se potentiam actiuam, quæ non indiget motu, vel mutatione ad agendum.

Ad secundum argumentum satis probatum est contraria inductione, quomodo demonstratur aliqua esse entia, quæ non nisi per creationem fieri possunt, quod nobis præsertim constat de materialibus rebus. De immaterialibus vero solum ex hypothesi probamus, si quæ sunt extra Deum, non nisi per creationem fieri posse, neque etiam esse posse, si non fiat. An vero probetur ratione naturali dari huiusmodi substantias præter Deum, de animabus quidem rationalibus id supponimus ex scientia de anima, de aliis vero infra videbimus, nam ad præsens non refert.

Ad tertium de maiori propositione, scilicet, quod ad creandum requiratur virtus infinita, dicturi sumus. In sequenti, nunc solum dicimus, ex aliis mediis sufficienter probari, & creationem esse, & dari in rebus potentiam, quæ sit sufficiens principium illius, siue illa infinita esse debeat, siue finita sufficiat. Vnde, si aliunde satis probetur requiri ad creandum potentiam infinitam, ex necessitate creationis sufficienter concludetur dari in rebus potentiam infinitam. Neque erit petitio principii, aut vitiosus circulus, quia vel non probamus creationem esse possibilem ex infinitate illius potentie, sed quia aliunde colligimus necessitatem eius, & non repugnantiam, tum illius, tum etiam potentie, quæ sit principium eius, abstrahendo ab eo quod finita, vel infinita sit, vel si ex infinitate potentie concludamus creationem esse possibilem, sumimus ipsam potentiam infinitam, vt demonstratam ex infinitate essentiae & perfectionis diuinæ, quam ex aliis principiis colligimus, vt infra videbimus.

Ad quartum respondeo, propositionem illam, *per creationem fieri ens in quantum ens*, multiplicem sensum habere posse: vnus est, si illud in quantum reduplicatiue sumatur, & cadat in rationem entis abstractissimam, & communem Deo ac creaturis. Et hic sensus est falsus: nam significatur per illum, ens ex vi illius præfixæ rationis esse terminum creationis, quod falsum est. Et hunc sensum supponit quartum illud argumentum, eumque sufficienter impugnat: nihil tamen obstat veritati creationis, quia illa propositio in eo sensu non sequitur ex definitione creationis, vt patet. Nam si fiat ens reduplicando tantum rationem entis finiti seu factibilis, id satis erit ad rationem creationis, nam sufficit, vt res fiat omnino ex nihilo. Atque hic esse potest alter sensus illius locutionis, qui verus est, & ex eo solum sequitur, omne ens finitum esse creabile. Quod etiam est verum. Vltimus autem & proprius sensus est, vt illud in quantum specificatiue tantum sumatur. Et hoc modo est verissima propositio, quia per creationem per se primo fit res secundum totam rationem entis, eo quod creatio nullam rationem entis in ea supponat. Nam iuxta doctrinam Aristotelis illud dicitur per se primo fieri, quod nullo modo supponitur in re quæ fit: fieri ergo ens in quantum ens, nihil aliud est, quam quod ipsa ratio entis per se primo fiat in tali effectu per talem rationem. Ex hoc autem sensu non sequitur, omne ens secundum rationem entis, quam in se habet, posse terminare creationem: quia, vt ex Dialectica constat, particula in quantum, specificatiue sumpta non infert vniuersalem sensum seu distributiuum, quia non denotat ad æquatam rationem, seu causam prædicati, sed solum designat partem vel rationem

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

secundum quam conuenit. Recte tamen infertur ex illo sensu, ipsam rationem entis vt sic non reperiri vniuerso in entibus, quæ terminare possunt creationem, & in ente increato, vt dicemus infra hanc diuisionem declarando.

Ad vltimam probationem sumptam ex eo, quod esse essentiarum rerum supponatur creationi earum, qui existimant esse essentia secundum se esse aliquid æternum, dicerent fortasse creationem esse ex nihilo existentia, non vero essentia. At vero VVicleph dixit creationem non esse productionem ex nihilo simpliciter, sed ex esse intelligibili ad esse extra Deum, vt refert VValdenfis, tom. 1. lib. 1. cap. 17. Scotus item in 2. d. 1. quæstione 2. ait creationem esse productionem ex nihilo, id est, non de aliquo secundum esse existentia, nec secundum esse essentia, non tamen ex nihilo, id est, de nullo modo ente, nec simpliciter, nec secundum quid: supponit vero res habere esse cognitum prius quam fiant. Veritas autem est, esse essentia creaturæ, aut esse cognitum seu intelligibile, antequam creaturæ fiant, nihil reale esse extra Deum, vt dicemus latè infra, in disputat. de essentia & existentia creaturæ. Quapropter illud esse nihil obstat, quo minus per creationem fiat creatura ex nihilo, & in quantum ens.

XXX.

SECTIO II.

Virum ad creandum requiratur infinita vis agendi, & ideo ita sit Dei propria, vt creatura communicari non possit.

On defuerunt Philosophi, qui non solum de possibili, sed etiam de facto dicerent potentiam creandi communicatam esse creaturis, & angelum superiorem creasse inferiorem sibi proximum, & infimum creasse res corporeas. Quod opinatus est Auicenna, cuius opinionem supra tetigimus tractando de educatione formarum: & iterum occurret infra tractando de virtute actiua intelligentiarum creaturarum. Veram tamen accerta doctrina docet de facto nullam creaturam aliquam creasse, solum enim Deum omnium creatorem vera fides agnoscit, & Sancti omnes docent, præsertim D. Augustinus 12. de Ciuit. c. 24. Tertullianus lib. de præscript. hæretic. Damaſcenus lib. 2. cap. 3. & Cyrillus Alex. lib. 2. contra Iulianum sub finem. Ac tandem definitum est in c. Firmiter, de sum. Trinit. & fide Cathol.

I.

CREATURA
NISI
VNI
VERS
ALEM
CREA
TURAM

Ex hoc autem certo principio eadem fere certitudine colligitur, nullam creaturam de facto habere potestatem creandi, quia non est verisimile dedisse Deum alicui creaturæ hanc potestatem, & non concedere seu permittere illi vsum eius: nam ad Dei prouidentiam spectat, vt finat creaturas proprios motus seu actiones operari: & quia alias frustra, esset talis potentia in rerum natura. Item, quia quod à nulla naturali causa vnquam factum est, merito censetur impossibile per naturales causas. Atque ita & Patres, & Theologi omnes eodem modo, & sub eadem certitudine negant creaturam habere naturalem vim creandi, qua negant vnam creaturam creasse aliam.

II.

Quamuis autem hæc sint nobis certa ex reuelatione, inquirimus (quod præsentis muneris est proprium) an possint ratione naturali persuaderi, & conuinci, quod omnino pendere censemus ex quæstione proposita, nam si probauerimus potestatem creandi ob infinitam perfectionem quam requirit, esse incommunicabilem creaturæ, demonstratum relinquetur id, quod de facto fides docet. Si autem potentia creandi non includit essentialiter illam infinitatem, & ideo non repugnat communicari creaturæ,

III.

non poterit ratione probari non esse de facto communicatam, tam potentiam quam actum eius: pendebit enim ex libera Dei voluntate, cuius decretum si ex effectibus non manifestatur, per solam revelationem potest nobis innotescere.

*Ratio dubitandi ponitur, & sensus quaestio-
nis aperitur.*

IV. **R**atio ergo difficultatis in presenti quaestione est, quia nulla est hactenus inuenta sufficiens ratio, nedum demonstratio, quae persuadeat requiri ad creandum virtutem simpliciter infinitam. Loquor autem de virtute principali, quae sua vi potest effectum producere: nam de virtute instrumentalium ex professo disputare, eo quod res mere Theologica sit. Virtus autem principalis creandi, variis modis intelligi potest: primo, ut sit in illo ordine vniuersalis seu adaequata obiecto creabili: & de hac euidētissimum est, non posse communicari creaturæ. Neque hoc est (quod ego sciam) ab ullo auctore in dubium reuocatum. Et ratio est clara, quia talis potentia habet obiectum infinite perfectum syncategorematicè: nam in illa latitudine obiecti, nullum potest signari tantæ perfectionis, quin aliud maioris perfectionis creari possit, & ita in infinitum: ergo in potentia, quæ sua virtute continet totum illud obiectum requiritur virtus, & perfectio simpliciter infinita: quia neque actu finita sufficere potest, alias posset æquari & superari ab aliqua parte obiecti sui, neque potest virtus illa esse infinita syncategorematicè, quia simul & actu habet existentem totam suam virtutem, & perfectionem. Neque etiam satis erit, quod sit infinita secundum quid, seu in aliquo ordine entium, nam in primis huiusmodi infinitum, est simpliciter & actu finitum, & præterea latitudo obiecti non clauditur sub aliquo genere vel ordine rerum, sed absolute complectitur totam latitudinem entis creabilis: ergo potentia, qua totum illud continet & superat, non potest esse secundum quid tantum infinita, sed simpliciter, & in tota entis latitudine.

V. Secunda ratio adhiberi potest, quia impossibile est potentiam aliquam productiuam seipsam claudere sub obiecto suo adaequato: quia impossibile est aliquid posse creare seipsum: sed omnis creatura continetur sub ente creabili, ut per se notum est: ergo non potest habere pro obiecto adaequato suæ potentiae ens creabile ut hic: alias seipsam clauderet sub obiecto suo. Et hac ratione nulla res generalis potest habere talem potentiam generandi, quæ pro obiecto adaequato habet ens generabile. Neque aliquod indiuiduum potest habere potentiam, cuius adaequatum obiectum sit ipsa species. His ergo rationibus satis demonstratur potentiam creandi hoc modo esse infinitam, & Dei propriam, ac incommunicabilem creaturis.

VI. Alio item modo potest intelligi potentia creandi, quæ vim habeat se sola, & absque dependentia vel cōcursu alterius aliquid ex nihilo producere. Et hoc etiam modo existimo satis probari posse, talem potentiam non modo, ut se extendit ad omne creabile, sed etiam ut determinata ad creandum quodlibet ens, esse infinitam & incommunicabilem creaturæ, de qua re acturi sumus infra disp. 22. Nam quoad hoc eadem ratio est de potentia creandi, & de quacunque facultate creata ad agendum ex præsupposito subiecto: quia nulla esse potest independens in agendo à prima causa, talisque independentia infinitam requirit perfectionem, ut ibi videbimus.

VII. Tercio igitur modo intelligi potest virtus creandi solum per modum causæ principalis proximæ, dependentis in agendo à prima causa, & limitatæ ad certum ordinem vel speciem rerum creandarum, ut ad creanda corpora, vel has species Angelorum, vel

aliquid simile. Et de hac potentia non apparet ratio sufficiens, cur requiratur perfectio simpliciter infinita, aut cur non possit communicari creaturæ, quia neque ex parte obiecti habet infinitatem, cum ponatur limitata ad obiectum finitæ perfectionis, etiam neque ex modo agendi, cum ponatur dependens à cōcursu alterius.

Nec satisfacit, quod multi aiunt, ex modo agendi colligi infinitatem, non ob independentiam actionis à superiori causa agente, sed ob independentiam actionis à causa materiali. Nimirum, quia reducere aliquid de potentia in actum requirit aliquam virtutem: & quo illa potentia magis est elongata ab actu, eo maior virtus requiritur in agente: ergo quod ita est elongatum ab actu, ut in nulla potentia passiva contineatur, requirit infinitam potentiam in agente, ut fieri possit. Hæc (inquam) ratio non satisfacit, primo quidem, quia independentia actionis à subiecto non videtur esse tanti momenti, nec tantā indicare perfectionem, ut requiratur in agente virtutem infinitam simpliciter, cur etenim? Nam cōcursus materiæ quid finitum est: cur ergo suppleri non poterit per virtutem agentis superioris ordinis & perfectioris, esto infinita non sit? Deinde, quia illa gradatio, vel proportionalis supputatio non est formalis, tum quia ad summum infer vim agendi superioris ordinis, quam sit omnis potentia definita ad agendum ex potentia passiva, siue propinqua, siue remota, seu magis aut minus elongata ab actu: tum etiam, quia ille progressus intelligi debet respectu eiusdem, & cæteris paribus, nam fieri potest, ut ad producendam formam perfectiorem ex propinqua potentia requiratur maior perfectio, quam ad producendam infimam formam ex remota potentia. Sic igitur ad creandam rem infimam, verbi gratia, materiam primam, sufficere poterit finita potentia, distincta tamen in specie ab omni potentia generatiua.

Et augetur difficultas: nam virtus principalis ad agendum dupliciter potest creaturæ tribui. Primo, ut connaturalis & debita, vel manans à principis naturæ, ut est calor in igne: vel ut superaddita, vel indita naturæ, sicut est lumen gloriæ in beato. Quamuis ergo gratis demus virtutem connaturalem agentibus creatis non posse extendi ad creationem, propter dictam disproportionem, tamen de virtute superaddita naturæ nihil probat illa ratio, quia illa virtus esse potest supernaturalis, atque ita superioris ordinis, ac proinde sufficiens ad vincendam illam disproportionem. Ita enim respondent Theologi, cum simile sit argumentum, scilicet, ad videndum obiectum intelligibile mistum ex actu, & potentia, requiritur lumen intellectuale alicuius perfectionis, & quo plus tale obiectum habet de actu, & minus de potentia, eo perfectius requiritur lumen ad videndum illud: ergo si obiectum est purus actus nullam habens potentiam, requiritur infinitum lumen. Respondent (inquam) Theologi negando consequentiam, & asserendo satis esse lumen superioris ordinis. Cur ergo non possumus eodem modo respondere de potentia creandi?

Varia sententia.

Propter has ergo & similes causas nonnulli Theologi dicunt nulla sufficienter ratione ostendi repugnare simpliciter creaturæ potentiam creandi. Ita sentit plane Gabriel in 2. distinctione 1. quaestione 4. articulo 3. Nam licet simpliciter doceat creaturam non posse creare, quærens tamen huius rei rationem, respondet non posse reddi aliam, nisi quia hæc est conditio creaturæ quam à Deo recepit, cuius ordinem transgredi non potest. Quod vero creaturæ hanc conditionem operandi receperint, dicit solum constare experientia. Sed in primis hæc experientia

scientia ad summum habetur in agētibus, effectibusque materialibus, quomodo verò expertus est Gabriel Angelos nihil agere, nec egisse vnquam nisi ex patre? Quomodo item expertus est vnus hominē, dum alium generat, non attingere efficiendo animā ipsam? Deinde solum videtur fundari in conditione & ordine, quem de facto creatura recepit à Deo, vel ergo sentit potuisse Deum aliam conditionem, vel non satis quæstioni responderet. Eandē sententiā clariusteneret Durand. in 2. d. 1. q. 4. qui negat ad creandū requiri virtutem infinitam, ac subinde negat repugnare creaturæ efficere aliquid absque mutatione ex subiecto, & soluit rationes omnes, quæ solent ad id probandum adduci.

Nihilominus contraria sententia est communis Scholasticorum. Eam tenet Magister in 4. d. 5. & D. Tho. in p. q. 45. ar. 5. & sæpe alibi, & omnes eius sectatores, & Scotus quem sui etiam sequuntur in 4. d. 1. q. 1. Ocham in 2. q. 7. quamuis sentiat non posse satis demonstrari. Idem Quodlib. 2. q. 9. Henric. quodlib. 4. q. 37. & Aegid. quodlib. 5. q. 1.

Resolutio quæstionis.

¶ Mihi quidem posterior sententia verā & certā esse videtur, difficillimum tamen censeo cogentem demonstrationem ad illam confirmandam asserere. Cuius signum est, quia auctores qui in conclusionem consentiunt, in ratione reddenda summe dissentiunt: & singulæ aliorum rationes impugnant. Quocirca apud me illa est efficacissima ratio, quæ ex principio fidei sumitur: & ideo potius dixi mihi esse certam assertionem, quam euidentem: nam sicut ex eo quod creatura nihil vnquam creauit, recte ratio cinamur, nullam creaturam factam habere potentiam creandi: ita ex eo quod nulla creatura facta habet potentiam creandi, recte existimo colligi nullam creaturam factibilem esse capacem huius facultatis. Hanc consequentiam probo primo, quia si talis creatura esset possibilis, constitueret sane alium ordinem & gradum creaturæ præter eos qui nunc sunt, quia haberet distinctum & altiore operandi modum: ergo pertinuerit ad perfectionem vniuersi vt in eo esset talis creaturarum ordo seu gradus: ergo è conuerso, cum Deus cōdiderit vniuersum sine tali creatura, signum est illam non contineri in ordine creaturarum, neque esse possibilem: ideoq; ad complēmentum vniuersi non pertinere. Quam rationem inferius locupletabimus, disp. 38. cum simili discursu ostendimus esse in vniuerso intelligentias creatas.

¶ Secundo explicatur amplius eadem ratio, quia inter substantias creabiles nullus esse potest altior gradus, quam sit Angelorum, seu intellectualium rerum: inter accidentia verò, si vt Philosophi loquamur, nulla sunt meliora quam ea quæ his supremis substantiis connaturalia sunt. si vero loquamur vt Theologi, nulla possunt esse meliora quam ea, quæ pertinent ad ordinem gratiæ & visionis beatæ: si ergo in his supremis ordinibus rerum non inuenitur potentia creandi, in nulla creatura possibilis est. Nā quod in gradu Angelorum possint fieri alii perfectiores in specie, quam sint omnes facti, non est satis vt habeant modum operandi tam diuersi ordinis & rationis. & ideo Augustinus 3. de Trinitate capite octauo, pro comperto habet, si Angeli tam boni quam mali creare non possunt, nullam creaturam posse.

Ratio Scoti expenditur.

¶ Tertio conatus est Scotus huius inductionis seu experientię, quam supponimus, rationem aliquam reddere, & ex illa causam colligere ob quam nulla creatura factibilis creatrix esse possit, cuius discursum sic proponere possumus, & amplificare,

Nam omnis creatura, vel est materialis, vel spiritalis: neutra autem ex his creare potest: ergo nulla. Patet consequentia, quia illa duo membra quæ includunt immediatam, & contradictoriam oppositionē, complectuntur omnes creaturas posibles. Minor verò quoad priorem partem de creaturis materialibus probatur, quia vel substantia materialis crearet per materiam, aut per formam, aut per accidentia. Non per materiam, quia hæc non est actiua, neque esse potest: repugnat enim intrinsece entitati & imperfectioni eius, quia essentialiter est pura potentia passiua. Vnde cum hæc ratio communis sit omni materiæ creabili, fieri non potest materia prima quæ sit principium creandi. Et hoc sane per sese, & ex terminis videtur notū, nam tanta perfectio quāta creatio indicat, plane repugnat cum tanta imperfectione, quantam materia prima præ se fert.

Neque etiam materialis forma (de hac enim nunc agimus) potest esse creationis principium. Primo quidem, quia talis est modus agendi, qualis est modus essendi: sed hæc forma habet in suo esse connaturalem dependentiam à subiecto: ergo & in omni actione cuius ipsa est proprium & connaturale principium. Secundo, quia talis forma non est connaturali modo producibilis per creationem propriam, sed vel per educationem, vel per concreationem cum toto composito: ergo neque ipsa potest esse principium creandi. Patet consequentia, quia ad summum esse potest principium producendi formam sibi similem, & modo etiam sibi proportionato, & connaturali ipsi formæ producendæ. Quod tertio ita declaro, nam talis forma aut esset principium creandi materiam, aut formam, aut compositum: nō materiam, quia talis forma est posterior materiæ, & ordine naturæ supponit illam vt esse possit, & ideo etiam illam supponit vt agere possit. Maxime quod forma adeo imperfecta non potest continere eminenter ipsam materiam, & ideo non potest rem adeo sibi dissimilem procreare. Neque etiam potest creare formam, quia non potest producere formam spirituales, cum suum ordinem excedere nō possit: neq; formam materialelem producere potest, nisi modo connaturali ipsi formæ producendæ: non potest enim immutare ordinem rebus ipsis connaturalem: talis autem forma quando non concreatur materiæ, non est factibilis per creationem, sed per solam educationem, quia non est capax proprii esse sine dependentia à materia.

Vnde etiam relinquitur, talem formam non posse esse principium creandi totam substantiam materialelem, quia hæc creari non potest nisi ab eo qui potest creare materiam. Quod vero multo minus possit spirituales substantias creare, tanquam euidenter supponitur, quia non potest transcendere suum ordinem in agendo. Et eodem discursu facile concluditur, non posse materialelem substantiam secundum se totam, aut per se primo esse principium creandi, tum quia, vt dictum est, materia non potest esse principium agendi nedum creandi, tum etiam quia totū compositum non potest habere vim agendi, nisi ab his partibus, ex quibus essentialiter constat: si ergo neque in materia, neque in forma potest esse illa vis creandi, aut proportio ad talem actionem, neque in toto composito esse potest.

Restabat dicendum de accidentibus huius substantiæ, quod erat tertium membrum in illa priori parte propositum: sed de accidentibus generatim statim dicemus plura, nunc hoc membrum sumimus vt satis probatum ex dictis de substantiali forma: nā si hæc non potest esse principium creandi, propter naturalem dependentiam, quam habet à materia, multo minus esse poterit accidens materiale, quod & magis dependens est, & minus perfectum: præsertim cum tractemus nunc de causa principali. Atque hic discursus de rebus materialibus, mihi quidem

XV.

XVI.

XVII.

videtur efficax, & que procedere de substantiis factis & possibilibus, nam fundatur in propria natura & imperfectione substantiæ materialis ut sic: & in connaturali proportionem inter agere & esse, quæ immutari non potest. nam licet Deus possit agere in creatura, vel per creaturam aliud, quam sit illi connaturale alicui creaturæ, id quod est improporionatū naturæ eius.

XVIII. Venio ad alteram partem in principali argumento propositam de substantia spirituali. Quam Scotus non aliter probat, nisi quia substantia spiritualis creata nihil potest efficere nisi medio accidente, sed medio accidente non potest quicquam creare: ergo nullus Angelus potest habere vim creandi. Maiorem ex eo probat quod Angelus nihil potest efficere nisi mediis actibus intellectus, & voluntatis: hi autem actus sunt accidentia, nec fieri potest Angelus in quo tales actus sint substantia, & non accidens ut ibi fuit, probat, & nos nunc admittimus, quidquid sit de efficacia rationum eius quoad hanc partem, de qua dicemus infra disputando de intelligentiis creatis. Minor autem probatur ab Scoto, quia accidens solum posset requiri ad creandum vel tanquam actio ipsa, quæ terminatur ad rem creatam: & hoc dici non potest in presenti, quia huiusmodi actio est in ipso termino, ut infra videbimus: unde talis actio non potest esse intellectio, vel volitio Angeli. Vel posset requiri accidens ut principium talis actionis: hoc autem esse non posse solum probat ex generali principio, quod accidens non potest esse principium ad producendam substantiam. Quod quidem de principio principali omnes admittunt, & in hoc sensu videtur sufficiens præsentis intentioni: nam, ut diximus, solum agimus de principio principali.

XIX. Veruntamen ipse Scotus extendit illam propositionem etiam ad principium instrumentale, quo sensu non est in uniuersum vera, ut supra vidimus: an verò peculiari ratione vera sit de instrumento creationis, infra dicam. Supponit autem hic discursus Scoti quoad hanc ultimam partem, quod si creatura posset creare, deberet creare substantiam, quod meritò supponit: quia, ut supra diximus, non potest creari, nisi aut res subsistens, aut per modum subsistentis, creatura autem non potest creare accidens per modum subsistentis, seu separatam à subiecto: quia talis modus essendi non potest esse connaturalis accidenti, non potest autem creatura habere vim subsistentis ad producendam rem modo præternaturali, aut sine aliis causis, à quibus natura sua necessario pendet. Adde, quod accidens inherens substantiæ, & impotens natura sua ad existendum aliter, non potest natura sua esse principium creandi accidens per se separatam, quia talis modus agendi superat modum essendi connaturalem tali accidenti.

XX. Vnum ergo tantum est, in quo diminutus videtur hic discursus Scoti, nempe illud Dilemma, quod accidens tantum posset requiri ad creandum, vel tanquam actio, vel tanquam principium actionis: nam præter hæc posset esse tertium membrum, scilicet, quod actus accidentalis prærequiratur ad applicandam vel dirigendam proximam virtutem agendi, nam hoc modo requiruntur etiam intellectio & volitio ad opera artis, & ad mouendum localiter. Posset ergo quispiam dicere vnum Angelum posse creare alium proximè & immediate per substantiam suam tanquam per principium agendi, tamè ut illud principium agat modo libero & intellectualem, requiri actum voluntatis, ut applicantem illud principium, seu potentiam exequentem ad operandum, & actum intellectus ut dirigentem, atque hoc modo non esse inconueniens, ad creationem substantiæ requiri actum accidentalem. Sic enim in animalibus potentia generandi applicatur ad operandum per appetitum, & in homine per voluntatē, & intellectus, licet sit perfectior potentia quam voluntas, subordinatur illi

quoad exercitium seu applicationem ad actum. Sic igitur virtus creandi, etiam substantialis esset & perfectior, posset subordinari voluntati, & per actum eius accidentalem ad suam actionem applicari.

Propter hanc ergo causam non censeo hanc probationem omnino efficacem quoad creaturas spirituales & intellectuales. Possunt tamen hic applicari coniecturæ, quibus infra probabimus non posse Angelos ad nutum suæ voluntatis transmutare materiam ad formam: nam si id verum est, multo maiori ratione non poterunt aliquid ex nihilo facere: de illis autem rationibus dicemus infra. Præterea certum est nullam intelligentiam finitam posse creare aliam perfectiorem se, nam hoc est supra virtutem causæ principalis. Neque etiam est cur possit creare materiales substantias, quia illas non continet eminenter, cum sit ad definitam speciem limitata, & cum proportionem nullam habeat cum corporalibus: ad aliam verò spirituales substantias ita comparatur ut intra eundem gradum condistinguantur itaquam species perfectæ, sicut distinguuntur species seu genera animalis. Unde sicut per se loquendo, non potest vnum animal generare aliud diuersæ speciei, etiam minus perfectæ, ita neque vnus Angelus posset creare inferiorem, solum ergo restat probandum quod nec sibi similem in specie creare possit. Cuius rei facile redderetur ratio, si verum esset non posse intelligentias multiplicari numero intra eandem speciem. Sed quia illa opinio vera non est, ideo dici potest, saltem multiplicationem indiuiduorum non esse per se intentam à natura, sed solum propter conseruandam speciem, ideoque non esse connaturale indiuidui in corruptibilibus habere propriam virtutem producendi sibi similia in specie. Denique accommodando discursum Scoti, potest addi coniectura, quia substantiæ intellectuales creatæ in operationibus sibi maxime propriis, quales sunt intellectus & voluntas, non possunt quicquam efficere nisi ex præsupposito subiecto, ergo verisimile est non posse habere vim naturalem ad efficiendam actionem omnino substantialem, & independenter à subiecto.

Ratio qua Ochamus vititur, perpenditur.

Aliam rationem adducit Ochamus dicta questione, scilicet, quia omnis creatura aut naturaliter agit, aut libere, sed neutro modo potest habere virtutem creandi: ergo. Minor quoad priorem partem probatur, quia talis causa naturaliter agens simul crearet quidquid posset, quia non penderet ex dispositione vel capacitate passivæ: crearet ergo infinita, vel in specie, vel in indiuiduo, quia nullus potest signari numerus finitus quem causare possit. Altera pars de causa libera probatur, quia licet non necessario crearet illa omnia, tamen saltem posset velle, & consequenter posset creare simul illa omnia, quod est inconueniens. Sed hæc ratio minus est efficax, quam præcedens: neutrum enim membrum satis impugnatur, nam licet talis causa naturaliter ageret, penderet tamen in agendo à diuino concursu, & ab eodè posset determinari ad agendum finita, & hæc potius quàm illa. Sicut nunc agens naturale applicatum passio ex se indifferens est ad producendum hanc vel illam indiuiduam formam ex infinitis, determinatur autem per concursum Dei. Sed inquit Ochamus, inconueniens esse ut talis creatura suspendatur ab actione sua, si potest producere infinita. At hoc idem argumentum si fieri potest de diuina potentia, nullum ergo est illud inconueniens, quia infinita non sunt producibilia actu simul omnia. Et eadem ratione impugnatur probatio alterius partis, quia ad voluntatem etiam diuinam applicari potest: non ergo posset talis creatura velle creare simul infinita, quia obiectum

esset impossibile, vel si id vellet, inaniter & ineffaciter vellet: solum ergo posset pro suo arbitrio hæc vel illa ex infinitis creare. Recte tamen concludit argumentum, quod talis creatura posset intra eandem speciem, vel idem genus creare Syncategorematicè infinita, id est, non tot quin plura, saltem successiue: quod etiam Ocham censet inconueniens, sed nullū est, nam Sol etiam potest sic in infinitum plura generare successiue, quamuis ea quæ simul potest facere vel conseruare in quolibet instante, non solum sint finita, sed etiam in determinato aliquo numero & quantitate, quia virtus finita saltem requirit huiusmodi terminum. Veruntamen hoc idem dici posset de virtute creaturæ ad creandum, si semel poneretur.

Expenditur primatio D. Thomæ, cur ad creandum virtus infinita requiratur.

XXIII. Omnis ergo rationibus, quæ vel in particulari procedunt de hac aut illa creatura, vel per media valde extrinseca, Diuus Thomas ex proprio obiecto & modo creationis conatus est duas generales rationes asserere, ob quas in vniuersum omnis creatio omni creaturæ possibili repugnat. Priorem habet, parte questione 45. articulo 5. in corpore. Quæ sic formari potest. Effectus seu terminus creationis est proprius causæ vniuersalissimæ, ita vt non possit alteri conuenire: ergo & creatio, & potentia creandi est ita propria primæ causæ, vt non possit alteri communicari. Consequentia est clara, quia illius tantum potest esse actio & potentia, cuius potest esse effectus. Antecedens autem probatur, quia esse vt sic est proprius effectus vniuersalissimæ causæ, sed proprius etiam terminus seu effectus creationis est ipsum esse vt sic: ergo proprius terminus creationis, solius primæ causæ potest esse effectus. Maior patet, quia effectus vniuersaliores in vniuersaliores causas reuocandi sunt: ergo & vniuersalissimus effectus in vniuersalissimam causam: sed esse est vniuersalissimus effectus ergo. Minor autem probatur, quia per creationem produciuntur ens in quantum ens: ergo per illam communicatur esse, vt sic secundum absolutam rationem suam, secundum quam est vniuersalissimus effectus, & proprius primæ causæ. Hanc rationem impugnat Scotus citato loco, & alii Scotistæ in 2. dist. 1. & eam late defendunt Caietan. 1. part. loco citato, & Ferrar. 2. cont. Gent. cap. 21. & Capreol. in 2. distinctione, questione 3. Et quidem nonnullæ ex obiectionibus Scoti veram & facilem habent solutionem.

XXIV. Impugnatur enim primo illam propositionem Diui Thomæ, quod esse est proprius effectus Dei, ac si sensus esset solum Deum efficere ipsum esse in qualibet creatura, & causas secundas non concurrere actiue ad efficiendum esse existentia. Sed hic sensus est sine dubio falsus, vt infra ostendam, disputando de existentia creaturæ, & non est intentus à Diuo Thoma, sed solum vocat esse proprium effectum Dei formatiue per se primo, vel quia solus Deus facere potest esse ex omnino non esse, vel quia solus potest facere in qualibet re omnia quæ ad illius esse requiruntur. Et hi sensus sunt veri, non tamen deseruiunt ad rem præsentem, quia peteretur principium, cū hoc ipsum sit probandum. Alius ergo sensus erit, quod solus Deus respicit esse factibile, vt sit tanquam adæquatum obiectum suæ potentia, & hoc etiam sensus est vera propositio, vt per se constat, & ex dictis in principio huius sectionis: & argumenta Scoti non procedunt contra illam. Quomodo vero deseruiat præsentī rationi, patebit ex dicendis.

XXV. Ex quo facile etiam constat, quem sensum reddat alia propositio, quod vniuersalior effectus in vniuersaliorē causam reduciatur: quæ etiam impugnatur

Scotus, quia vel est sermo de vniuersalitate potestatis in vniuersaliorē causam reducendus. tionis tam causæ quam effectus: & sic licet generalis propositio esset vera, falsum tamen est, quod ens aut esse sit vniuersalissimus effectus, qui non est perfectissimus, sed potius imperfectissimus omnium, cum sit communissimus. Vel est sermo de vniuersalitate prædicationis: & sic nec propositio esset ad rem, neq. subsumptio vera, quia Deus non est hoc modo causa vniuersalissima. Sed hoc facilem habet resolutionem, quia sermo est de vniuersalitate proportionata effectui & causæ. Vnde ex parte causæ est sermo de vniuersalitate in causando: ex parte vero effectus, est sermo de effectui vniuersali in multitudine, & consequenter de ratione obiectiua ad quata vniuersaliori in prædicando. Et hoc modo verissimum est, vniuersaliorē vel communiorē effectum, id est, rationem entis, vel talis entis quo vniuersalior est, eò respici à causa vniuersaliori, tanquam rationem obiectiuam per se primo, & ad quata suæ potestatis. Et ratio est clara, quia licet causa vniuersalis in se sit simplex, tamen dicitur vniuersalis per ordinem ad multa quæ eminenter continet, & potest efficere: ergo quo fuerit vniuersalior, eo continebit, & poterit efficere plura: ergo eo habebit rationem obiectiuam vniuersaliorē in prædicando, id est, plura sub continentem: ergo & è conuerso quo effectus fuerit hoc modo vniuersalior, eo in causam vniuersaliorē reducendus est, si ad quate ac per se primo illi correspondere dicitur. Neque contra hoc obstat, quod rationes vniuersaliores in prædicando sunt minus perfectæ: nam licet hoc sit verum considerando illas rationes secundum mentis præcisionem, non tamen prout includunt omnia inferiora: hoc autem modo dicitur ens & alia similis ratio ad quata alicui potentia actiue: non enim attingit illam rationem præcisam, sed totū quod sub illa continetur. Et hoc modo ens creabile dicitur esse ad quatum obiectū diuinæ potentia, quæ omnia sunt satis manifesta. Alii respondent, esse vt sic, etiam in communi sumptū pro esse existentia, esse maximam perfectionem omnium. Sed de sensu huius locutionis dicemus inferius in prædicta disputatione, nunc enim necessaria non est.

XXVI. Maior sane difficultas est in applicatione horum generalium principiorum ad concludendam propositionem intentam: quia ex illis ad summum videntur posse inferri duo, quæ supra diximus esse certa. Vnum est, quod creatura non possit creare independentē à prima causa. Quod verò id non possit cum concursu primæ causæ, minimè videtur inferri. Nam dare esse non est proprium primæ causæ, nisi cum prædicta independentia. Vnde in libro de Causis dicitur (quod Diuus Thomas etiam adducit) *secunda causa non dat esse, nisi in virtute primæ, & in quantum participat operationem primæ*: quod non alia ratione verum est, nisi quia causa secunda tantum agere potest per virtutem acceptam à prima, & dependens in actione sua ab actuali operatione Dei: ergo hoc modo potest creatura communicare esse, etiam per creationem, quantum est ex vi illius principii. Rursus ex illis principiis optime concluditur non esse communicabilem creaturæ potentiam creandi, quæ habeat pro obiecto ad quatum ens creabile, seu ipsum esse vt includit totam latitudinem esse participabilis. Hinc verò non potest concludi omnem participationem illius potentia creatiue vniuersalis, limitatam ac determinatam ad aliquod genus, vel speciem, vel certè ad aliqua indiuidua rerum creabilium, esse incommunicabilem creaturæ: neque enim huiusmodi potentia sic determinata in ipsis terminis inuoluit repugnantiam, neque ex illis principiis ostendi potest impossibilis. Primum patet, quia creatio leonis, verbi gratia, est specie distincta à creatione hominis: ergo ex terminis non repugnat dari potentiam

*Propositio ex lib. de Causis ad d. 1. ex-
plicatur.*

tiā creatam commensuratam creationi talis speciet, & non creationi secundum suam latitudinem. Sicut est manifestum in potentia generatiua seueductiua de potentia materiae, quae prout se extendit ad omne generabile possibile, est propria solius Dei, maxime cum independentia: limitata verò ad certam speciem generationis potest communicari creaturae cum dependentia à prima causa. Secundum patet, quia talis potentia creata etiam si fit ad creandum, non habet pro obiecto vniuersalissimo effectum, sed determinatum, & particularem. Vnde quod Diuus Thomas subsumit, scilicet, per creationem produci esse absolute, non quatenus hoc vel tale, est quidem verum de creatione in genere, non verò de hac creatione in specie: nam per hanc re vera producit esse quatenus est tale, scilicet hominis, aut Angeli: & ideo non est necesse ut potentia quae non respicit ad aequatē creationem ut sic, sed talem creationem, sit vniuersalissima potentia: ergo non oportet ut sit propria primae causae.

XXVII.

*Prima et
ratio diffi-
cultatis.*

Ad hanc difficultatem primo responderi potest concedendo non amplius probari illo discursu, idque non esse contra Diui Thomae auctoritatem, quia ille non videtur amplius concludere voluisse tali discursu. Quod patet, nam statim post illam rationem refert opinionem dicentium, posse creaturam creare per virtutem acceptam à Deo, & licet D. Thomas ibi vocet hoc, creare instrumentaliter, tamen re vera videtur solum sumere illud *instrumentaliter* latè, prout etiam causae secundae principales dicuntur esse instrumenta primae causae. Quod probari potest, nam hoc modo refert statim opinionem Auicennae dicentis vnam intelligentiam esse causam aliam: Auicenna verò non posuit intelligentiam creare, ut instrumentum in rigore sumptum, sed ut causam secundam principalem. In hac verò responsione duo incommoda relinquuntur, vnum quod ratio non defenditur nec manet probata conclusio. Aliud spectans ad mentem D. Tho. quod ratio qua statim probat creaturam non posse esse instrumentum creationis, procedat etiam de causa secunda principali, quod tamen difficile est, ut inferius declarabimus attingendo rationem illam.

XXVIII.

Secunda

Secundo ergo respondere possumus, efficaciam illius rationis in eo consistere, ut ex formali obiecto & modo creationis eliciat non posse dari potentiam creandi, quae ex se non respiciat, ut adaequatum obiectum esse secundum totam similitudinem entis participabilis (huiusmodi enim ens intelligendus est quoties in hac materia dicitur ens in quantum ens, nisi illud in quantum specificatiue sumatur ut dixi.) Vnde autem illius illationis videtur D. Tho. ponere in illa propositione: *Producere esse absolute non in quantum est hoc vel tale, pertinet ad rationem creationis.* Potestque ita formari deductio, nam per omnem creationem fit per se primo esse, non solum in quantum est tale esse, sed etiam in quantum est esse: ergo omnis potentia à qua est talis actio, respicit ut formale & adaequatunt obiectum ipsum esse, non solum in quantum est tale esse, sed absolute in quantum est esse: ergo talis potentia necessario debet esse vniuersalis, & completens omne ens participabile. Consequentia est clara, quia omnis potentia completens omnia quae sub suo obiecto adaequato & formali comprehenduntur. Maior etiam conuenit ex doctrina Philosophi i. Physicor. supra tacta, quam etiam bene declarat Caiet. 1. p. q. 44 art. 2. Nam effectus dicitur fieri per se primo secundum eam rationem, quae non praecessit ex parte effectus: nam si praecessit, iam non per se, sed per accidens fieri dicitur, nam cum ignis generatur ex aere, non fit per se corpus, neque elementum, fit autem per se ignis. Sic igitur in omni creatione fit per se ens seu esse non solum ut tale, sed simpliciter ut esse: quia nulla ratio entis aut esse supponitur ad creationem, cum sit ex nihilo.

Minor vero probatur, quia illa ratio secundum quam per se primo attingit potentia suum effectum, videtur esse formalis ratio obiectiua sub qua talis potentia attingit eundem effectum. Vnde fit, ut in causando tam vniuersalis & abstracta sit potentia quae est in ordine suo illa ratio formalis obiectiua, quam per se primo attingit.

Addere praeterea possumus ad confirmandam eandem deductionem alium discursum eiusdem D. Thomae in eodem articulo in solutione ad 1. Quia quidquid creat aliquid, creat absolute ens, & non tantum applicando esse seu naturam entis ad hoc ens: ergo quantum est ex se potest creare quodlibet ens creabile. Explicatur antecedens, nam neri non potest ut qui participat aliquam naturam producat absolute illam, sed applicando illam ad aliquid, ut Petrus non potest esse causa naturae humanae absolute, aliàs posset esse causa sui ipsius: Vnde solum potest esse causa ut natura humana sit in Paulo vel Francisco. Sicut autem hic homo participat naturam hominis, ita quodlibet ens creatum participat naturam entis, non ergo potest producere absolute naturam entis, sed applicando illam ad hoc ens. Ergo sicut homo non potest per actionem vel productionem suam applicare naturam hominis ad hoc, nisi praesupponendo aliquid quo illa determinatio naturae communis ad hoc indiuiduum fiat, ita in vniuersum non potest ens per participationem communicare naturam entis nisi praesupponendo aliquid quo determinetur natura entis ad hoc: quod repugnat creationi. Ergo è conuerso omnis potentia quae potest producere absolute ens nihil praesupponendo, producit absolute naturam entis, & non tantum applicando illam ad hoc: ergo omnis potentia quae potest sic producere, est vniuersalis potentia: vnde non potest esse ens participatum, sed ens per essentiam.

Sed adhuc non quiescit animus, sed in veris discursu plures difficultates inuenit. Nam in priori illa propositio subsumpta, in qua est tota vis argumenti, scilicet, *omnis potentia per se attingens in aliquo effectui naturam aliquam entis, est de se vniuersalis ad omnia quae sub tali ratione comprehenduntur*, non videtur in vniuersum vera: nam cum generatur triticum v.g. non solum per se generatur triticum, sed etiam viuens, quia non praesupponitur ratio viuentis: generatur enim triticum aut herba ex terra non viuente, & tamen quia habet potentiam ad generandum triticum, non ideo habet potentiam ad generandum omne viuens. Idem est cum equus generat equum, non solum ex non equo, sed etiam ex non animali, nempe ex semine: tunc enim per se generatur & equus & animal, & tamen illa potentia generatiua non respicit rationem animalis ut adaequatam, nec potest efficere generationes omnium animalium. Praeterea, aliàs sequitur etiam Deum posse creare seipsum, quia quando creatur aliquod ens, non tantum in illo fit per se ratio entis creabilis, sed etiam ratio entis abstractissimi, quia nulla ratio entis praesupponitur ex parte effectus: ergo si dicta consecutio vniuersalis est, adaequatunt obiectum potentiae creatiuae non erit tantum ens creabile, sed absolute & praecise ens: ergo comprehendit sub se absolute omne ens, etiam ipsum Deum. Nec dici potest, ens ut sic abstractum per se non creari, quia ratio entis supponitur saltem in creatore: hoc enim non impedit productionem per se: nam ignis per se generat ignem: licet ratio ignis in generante supponatur: & ideo supra dixi, rationem quae per se fit, non debere supponi ex parte effectus, quia ex parte agentis non obstat.

Quod si respondeatur id non sequi, quia potentia creandi non attingit illam abstractissimam rationem entis, ratione ut sic praecise sumptam, sed quatenus includitur in ratione entis creabilis: quod supra dialecticis terminis diximus, non attingere illam reduplicatiue, sed specificatiue: est quidem respon-

no optima, tamen per eandem infringitur tota vis rationis & discursus D. Thomæ. Nam eodem modo dicitur per potestatem creandi communicatam creaturæ, non fieri per se rationem entis creabilis ut sic, nisi quatenus includitur in ratione talis entis, atque ita etiam huiusmodi potentiam non attingere ens in quantum ens duplicatiue, sed specificatiue: & ideo non recte colligi, talem potentiam debere esse vniuersalissimam, & comprehendere ens omne creabile. Vnde claritatis gratia distinguere possumus inter fieri per se, & fieri per se primo, asserereque ad illud primum sufficere, ut res secundum eam rationem qua per se fieri dicitur, non supponatur ex parte effectus: hoc verò posterius addere, quod res secundum talem rationem fiat ut proprius, & quasi formalis terminus potentie agentis, & non tantum ut inclusus in formali termino. Per creationem ergo fit per se ens in quantum ens creabile, non tamen ex ratione creationis probari potest esse necessarium ut fiat per se primo secundum illam transcendentelem rationem: nam potest creari ab aliqua potentia per se primo quatenus tale ens. Licet autem illa propositio, quæ est fundamentum illius discursus, admittatur de effectu per se primo, non tamen admitti potest de omni effectu per se, ut argumenta facta concludunt, non est ergo sufficiens ad concludendum intentionem.

Nec minor est difficultas, sed fortasse maior in posteriori discursu, illa enim propositio: *Qui participat aliquam naturam non potest absolute illam producere, sed applicando illam ad aliquid*, seu ad hoc: in hoc sensu est vera, quod non potest producere illam absolute, id est in omnibus, in quibus existit, videlicet si illa natura sit specifica, non potest producere illam in omnibus indiuiduis in quibus apta est existere: si verò sit natura generica aut ratio transcendentalis, non poterit eam producere in omnibus inferioribus seruata proportionem. Et hunc sensum probat optime illa ratio, quia alias talis res posset efficere se ipsam. Iuxta hunc autem sensum, vel non est verum, vel saltem sine probatione assumitur, quidquid creat, creare absolute ens: cur enim non poterit creare quædam entia & non alia, ut hactenus argumentati sumus? Aliud verò sensum potest illa propositio reddere, qui videtur magis intentus in illo discursu, nimirum, qui participat aliquam naturam, non posse producere illam naturam absolute, id est secundum se totam, & secundum omnem partem eius, sed tantum præsupponendo aliquam partem eius, eiq; aliam applicando: quo sensu verissime dicitur, quidquid creat, creare absolute ens, tamen illa propositio in eo sensu, siue vera, siue falsa sit, non probatur in prædicto discursu: nam licet aliquis produceret naturam sibi similem absolute in dicto sensu, non sequitur quod posset esse causa sui ipsius: nam posset producere talem naturam secundum se totam in vno vel alio indiuiduo: non tamen in omnibus, aut in vna specie (si natura sit generica) & non in omnibus. Et pari ratione posset creare aliquod ens absolute in dicto sensu, id est secundum totam entitatem: non tamen omne ens.

Vnde ulterius in bono sensu verum est, quod qui participat aliquam naturam, non facit illam absolute existere, sed est causa quod sit in hoc indiuiduo, aut in hoc ente: non recte tamen inde inferitur, præsupponi ad actionem, per quam fit tale indiuiduum vel tale ens, aliquod principium indiuiduans, nam potest tota res cum toto suo principio indiuiduante per illam actionem fieri. Cum enim natura specifica dicitur fieri in indiuiduo, vel applicari ad indiuiduum, non est fingendum quod vna res quæ sit, applicetur præexistenti, sed solum dicitur applicari, quia in vno indiuiduo fit, & non in sua abstractione. Vnde etiam quando Deus creauit Adamum, non creauit totam speciem humanam absolute, id est abstractum, sed creauit illam applicando eam (iuxta illum modum

loquendi) ad hoc indiuiduum, non quidem præsupponendo in illo ex parte eius principium indiuiduationis, sed illud simul creando. Sic igitur, quamuis vnus angelus crearet sibi similem in natura, applicando suam specificam naturam ad tale indiuiduum, non oporteret, ut ad suam actionem supponeret principium aliquod indiuiduans alium angelum, sed quod illud simul produceret. Maximè cum hoc principium indiuiduans in singulis naturis nihil aliud sit quàm ipsamet entitas naturæ, si sit simplex: vel principia quibus intrinsece constituitur, si sit composita. Et confirmatur, quia alias eodem discursu probaretur, supposito vno angelo non posse Deum creare alium illi similem, quia vel per illam actionem crearet talem naturam specificam absolute: & hoc non, quia per illam actionem non creat priorem angelum, vel producit applicando specificam naturam ad hoc indiuiduum: & sic oporteret ad talem actionem supponi principium indiuiduans. Quod si tunc dicatur, ut verè dicendum est, applicari illam naturam ad hoc indiuiduum, producendo absolute totam eius entitatem ex nihilo, idem omnino diceretur, etiam si vnus angelus crearet alium sibi similem, vel in specie, vel in genere: nam quod in ipso agente supponatur similis natura, nihil obstat creationi, ut iam supra dictum est.

Fateor nescire me omnibus his difficultatibus satisfacere, nam contra posteriorem discursum positione (ut ita dicam) videntur mihi concludere non esse aptam rationationem illam: contra priorem vero saltem ostendunt non conuincere, quia non omnia principia, quæ in eo sumuntur, sufficienter probantur, quamuis non constet esse falsa. Et omnia reducantur ad illud, quod omnis potentia creandi talis necessario esse debeat ut se extendat ad omne creabile. Hoc autem non videtur satis conuinci ex his quæ hactenus diximus, & præcise considerando terminum ad quem tendit creatio. Videndum autem superest, an coniungendo terminum à quo, & specialem habitudinem horum terminorum, & modum agendi proportionatum illis id possit efficacius inferri.

Est igitur vltima ratio eiusdem D. Thomæ dicto articulo 5. ad 2. nam potentia creandi esse debet necessaria infinita: ergo non potest esse creata: & eodem modo inferri potest necessario extendi ad omne creabile, nam potentia simpliciter infinita, est etiam vniuersalissima, & obiectum eius esse debet infinitum, quantum esse potest in ratione obiecti facibilis. Antecedens probatur à D. Thomas, quia virtus potentie non tantum attenditur ex re facta, sed etiam ex modo: sed modus producendi ex nihilo indicat infinitam vim in agendo: nam ad producendum aliquid ex potentia remota, requiritur magna virtus, & ex remotiori maior: ergo ad producendum ex nulla potentia, seu ex nihilo requiritur infinita virtus. Eadem rationem habet Albertus in 2. distinctione 1. art. 7. & alii.

Nonnulli fundant rationem hanc in eo, quod inter ens & nihil est infinita distantia. Sed non recte, ut Scotus supra responderet, quia nullum ens distat à nihilo nisi secundum eos gradus entitatis, quos in se habet. Vnde etiam D. Thomas in 4. distinct. 5. quæst. 1. art. 3. ad 5. ait, non esse distantiam infinitam inter ens & non ens ex parte ipsius entis, nisi quando ens est infinitum: quia vnum oppositorum tantum distat ab alio, quantum de reliquo participat. Et ideo materia quia est imperfectissima, dicitur ab Augustino prope nihil, angelus autem dicitur esse prope Deum, & vnumquodq; ens quo est perfectius, eo magis accedit ad Deum, & magis recedit à nihilo. Ipsum autem nihil potest quodammodo dici infinite, vel potius indefinite seu indeterminate distare ab ente, quia nihil potest magis distare ab ente quam ipsum nihil, vel quia non habet vnā determinatam distantiam, sed

XXXIV.
Luxuriam de
prædictis ob
iectionibus.

XXXV.
Vltima ratio
quia D.
Th. probat
assertionem.

XXXVI.
Hinc quod
li 4. q. ult.
Ric. in 2.
d. 1. art. 4.
q. 4.

sed potest habere maiorem & maiorem secundum varios gradus entis. Sed hoc non refert ad præsens, quia per creationem non transcenditur (ut ita dicam) tota hæc distantia a seipso nihil secundum totam latitudinem suam, sed solum secundum eos gradus entitatis, quos recipit ens, quod creatur.

xxxvii.

Alii ergo communiter fundant illam consecutionem in maxima improportione, quæ est inter ens & nihil. Nam ad agendum ex potentia magis elongata ab actu, requiritur maior virtus: ergo quæ proportionem effectus fiet ex remotiori potentia, eadem requiratur maior virtus: ergo ubi elongatio actus a potentia est sine ulla proportionem, ibi maior sine ulla proportionem virtus requiratur, hæc autem non est infinita: nam omnis virtus finita seruat aliquam proportionem ad alteram finitam. Qui argumentandi modus frequens est apud Aristotelem, ut constat ex 4. & 8. Phys. Ex quo simili proportionem argumentatur Caietanus, nam si ad producendum aliquid ex nihilo sufficeret virtus finita, sequeretur, æqualem virtutem requiri ad producendum aliquid ex aliqua materia, & ex nihilo: sit enim virtus creatrix finita ut quatuor: virtus autem produciens ex materia remota sit ut duo: ergo virtus necessaria ad producendum ex materia duplo remotiori erit saltem ut tria: ergo ad producendum ex vltiori materia duplo etiam remotiori, erit necessaria virtus ut quatuor: ergo tanta virtus requiritur ad producendum aliquid ex aliqua materia, quanta ad creandum.

xxxviii.

Obiiciones
contra præ-
dictam ra-
tionem.

Contra hanc verò rationem multa obiciunt Scotus, & Durandus supra. Sed omnia eo tendunt, ut præbent inter ens & nihil vel non esse distantiam, vel non infinitam: quod non refert ad rationem factam, iam enim ostendimus non esse necessarium fingere illam infinitam distantiam propriam & positivam, neque inde sumi argumentum, sed ex improportionem quæ indicat talem modum operandi, qui summam efficaciam in agente requirat. Veruntamen illa obiectio quam supra proposuimus, videtur valde eneruare hanc rationem: optime enim probat argumentum, virtutem creativam esse ex hoc capite improportionabilem virtuti eductivæ de potentia materiæ: hinc tamen non recte inferitur fore necessariam infinitam simpliciter, nam satis erit sit alterius ordinis, quæ solet etiam dici infinita secundum quid, quam admittere nullum est inconueniens. Et hoc satis est ut illa potentia non seruet proportionem respectu cuiusvis potentie, quæ solum possit operari per educationem forme de potentia materiæ: quia proportio solum seruat inter ea quæ sunt eiusdem rationis, seu quantitatis. Et declaratur hoc amplius ex ipsomet discursu: nam cum dicitur ad producendum aliquid ex potentia magis remota requiri maiorem virtutem, sermo est de potentia passiva, & de maiori vel minori elongatione ab actu ex defectu dispositionum, vel propter repugnantes dispositiones, & consequenter sit etiam comparatio inter virtutes activas solum per educationem de potentia passiva. At verò cum inferitur ad producendum aliquid ex nihilo maiorem requiri virtutem, illud ex nihilo non designat aliquam potentiam passivam remotissimam ab actu, seu valde indispositam, sed designat potius carentiam omnis potentie passivæ: ergo non potest concludi quod potentia productiva ex nihilo sit maior vel infinita per argumentum (ut ita dicam) potentie eductivæ sed solum quod potentia sit activa, scilicet ex nihilo, est alterius & superioris ordinis ab omnipotentia tantum eductiva: etiam si potens sit ad educendam formam ex quacunque potentia reali, quæ remotissima sit. Atque ita non sequitur illud inconueniens, quod potentia creativa & eductiva sint æquales, quia sunt improportionatæ. Adde, quod si non essent cætera paria, sed ad diversos effectus inæqualiter perfectos compararentur, non esset illud magnum inconueniens,

ut etiam supra argumentando in principio proposuimus.

Propter has ergo difficultates dixi superius, veritatem hanc certiorē nobis fieri ex his, quæ facta sunt, quam ex ratione, quæ efficaciter demonstrat atque convincat, non posse aliud fieri. Atque eodem modo censio ex rebus factis probabilissimè ostendi ad cuiusvis rei creationem requiri potentiam simpliciter infinitam: nam cum facta sint à Deo plures substantiæ adeo perfectæ, nulla earum accepit virtutem ad creandum vel minimam rem, & quæ est, æque nihil: ergo signum est id solum provenire ex limitatione omnium harum creaturarum quantumvis perfectarum: aliàs nulla ratio reddi posset cur maxima perfectio quæ in angelis, aut Seraphim inveniuntur, ad hoc non sufficiat. Utque hinc vltius sit coniectura, illum superiorem ordinem, cuius necessario esse debet potentia creativa, non esse alium nisi ipsius esse per essentiam: nam inter esse participata non potest novus ordo, seu novus gradus reperiri præter eos, qui facti sunt: cum ergo supputando concluditur potentiam creativam debere esse alterius ordinis, concluditur esse infinitam: nam ille ordo non est alius nisi in quo est ipsum esse per essentiam. Et hoc significavit Athanasius, sermo. 3. contra Arianos, cum dixit, *Administrare, creaturarum ac servorum est, condere autem atque creare solius Dei, & Verbius ac sapientie Præterea declarari amplius hoc potest, nam ipse modus efficientiæ per creationem indicat summam quandam efficaciam, & independentiam in creatore, quia, cū ad agendum nullam supponat potentiam realem extrinsecam, tantum requirit potentiam obiectivam, seu possibilem per non repugnantiam: hoc autem indicat summam vim in potentia activa, & ideo fortasse dixit Cyrillus lib. 2. cont. Iulianum, *efficaciter posse operari ut creatorem, & producere res quæ aliquando non erant, esse unum ex iis quæ propria sunt solius & omnium summe substantiæ.**

Deinde creatio est prima omnium actionum per quam communicari potest esse participatum, & hoc sensu per se primo tendit ad producendum ens totum in quantum ens: hinc ergo satis sit verisimile, hanc actionem talem esse ut natura sua essentialiter postulet manare ab ipso esse per essentiam: ideoque non posse dari entitatem participatam quæ vim habeat ad talem actionem.

Et ex eodem principio satis probabiliter intelligitur, illam gradationem superius factam, quod ad producendum ex maiori potentia requiritur maior perfectio, intelligendam esse non solum intra aliquod genus entis, sed absolute in latitudine entis: ideoque ad creandum requiri virtutem non quancunque ordinis superioris sed supremi qui in tota latitudine entis seu potentie activæ intelligi potest. Atque hinc vltius sit valde probabile illud principium, quod potentia creandi necessario se extendit ad omne creatibile: quia non expectat (ut ita dicam) ex parte obiecti nisi non repugnantiam, ut effectus sit aut fiat. Et quia principium primæ emanationis, & participationis est ab ipso esse per essentiam, & ideo talis potentia nihil esse potest nisi virtus quæ sit ipsum esse per essentiam, quæ est virtus universalissima, & de se potens in omne esse participatum. Et ob hanc fortasse causam dixit Augustinus lib. 9. de Genes. ad litteram cap. 15. *Angelum tam non posse quamvis rem creare, quam, neque scipsum.*

His ergo modis in teligimus quamvis superiores rationes non sint demonstrationes omnino cogentes, plurimum tamen conferre ad indicandam altitudinem potentie creativæ, & rationem ob quam repugnat esse creatam.

Tandem mihi non omnino displicet (quamvis Scotus eam contemnat) alia coniectura Aegidii, mirum quod cum omnis creatura sit mutabilis, & aliquo modo constans ex actu & potentia, verisimile est non esse capacem natura sua potentie agendi nisi per

per motum vel mutationem, & inducendo actum in potentiam. Patet consequentia ex illo principio, quia modus agendi imitatur modum essendi. Ex quo fit & contrario, vt Deo conueniat posse creare quatenus est actus purus & ipsum esse per essentiam, ac deniq; quatenus virtutem habet infinitam.

Satis sit rationi in principio posita.

Ex his satis responsum est principali rationi dubitandi in principio posita. Quod verò in augmentum difficultatis addebatur de virtute principali, non innata, sed superaddita, duobus modis potest etiam ex dictis facile expediri. Prior sumitur ex his, quæ de facto credimus, quia de facto nulla talis virtus principalis ad creandum comunicata est substantiis creatis, & tamen illis addita sunt virtutes & qualitates perfectissimi ordinis: ergo signum est nullam virtutem naturis rerum superaddi posse, quæ sit principalis virtus creandi. Vnde iudicio meo non rectè nec satis consentaneè loquuntur, qui dicunt omnes supernaturales qualitates, quæ nobis infunduntur, creati, alias etiam supernaturales actus, vt visio beata, crearentur, nam sunt veræ qualitates, & tam supernaturales sicut ipsi habitus. Ex quo fieret vt lumē gloriæ v.g. quod est principale principium ad faciendam visionem, esset etiam principalis virtus ad creandum: quod absurdum est.

Posterior responsio est, rationes prius factas non probare tantum de virtute connaturali, sed simpliciter de virtute creata, eo enim tendunt vt ostendat nullam virtutem creandi esse posse creatam aut limitatam, quod æque procedit de virtute indita naturæ ab extrinseco, & de illa quæ ab intrinseco nascitur: nam virtus quæ extrinsece additur, creata esse debet. Vnde etiam oritur alia ratio, quia virtus addita supra naturam rei, necessario esse debet accidentalis, nam substantia non potest sibi ipsi addi, vel esse supernaturalis sibi: & ideo virtus superaddita necessario est accidentalis: virtus autem accidentalis non potest esse principalis virtus creandi. Quod ex modo essendi eius satis colligi potest, iuxta ea quæ superius diximus explicando primum discursum Scoti: nam cum omne accidens sit natura sua pendens in esse à subiecto, fieri non potest vt habeat connaturalem modum agendi extra subiectum seu independentem à subiecto, qualis est modus creationis: ergo non potest esse principalis virtus creandi. Est enim attentè considerandum, quod, licet forma aliqua, quæ est principalis virtus ad aliquem actum, sit supernaturalis subiecto, & ideo ille modus agendi sit etiam tali subiecto supernaturalis, tamen illa forma habet suam propriam essentiam & naturam sibi connaturalem: & ideo ille modus agendi ipsi formæ est connaturalis. Cum ergo modus agendi sine subiecto non possit esse connaturalis accidenti, neque virtus creandi esse poterit connaturalis aut subiecto, aut ipsi formæ accidentali: & ideo talis forma non potest esse principalis virtus.

SECTIO III.

An possit dari instrumentum creationis.

NON est in animo hanc rem ex professo ac Theologicè tractare, sed tantum breuiter attingere, quātum ex discursibus factis concludi potest. Ex dictis enim videtur efficaciter concludi, non posse esse creaturam instrumentale principium creandi, tale (inquam) instrumentum quod natura sua sit institutum & ordinatum ad talem actionem, quodque habeat naturalem potentiam instrumentariam ad illam, constat enim ex superius dictis de causa agente creata inter virtutes actiuas connaturales agentis. Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

tibus creatis esse quasdam instrumentarias, & non principales, qualis est virtus seminis. Hoc ergo sensu dicimus, rectè probari ex dictis, non posse dari virtutem creatam, quæ ex se & natura sua sit instrumentaria virtus creandi. Probatur, quia virtus instrumentaria creaturæ ad physicas & reales actiones semper est accidentalis: virtuti autem accidentali non potest esse connaturalis modus agendi per creationem, etiam instrumentariè. Maior constat inductione in omnibus propriis instrumentis, quæ non solum propter habitudinem vel denominationem ad aliquod prius agens, sed propriè propter intrinsecum modum agendi, & insufficienciam virtutis ad effectum, vocantur instrumenta. Et præterea specialiter probatur in præsentī, quia si tale instrumentum non esset accidens, esset aliqua substantia. Cuius ergo esset instrumentum in creatione? Non sui ipsius, vt constat, nec etiam alterius substantiæ creatæ, quia nulla est, quæ sit principale agens ad creandum; & instrumentum dicitur ex parte agentis principalis: nec deniq; Dei, quia ex parte Dei non est necessarium ad ullam creationem instrumentum, vt per se constat: nec verò ex parte ipsius substantiæ potest aliqua cogitari quæ natura sua possit adhuc finem institui, vt sit creationis instrumentum, cum ille finis sit valde extrinsecus, & valde accidentarius ad rerum creationes. Imo cum substantia sit ens per se, nunquam finis alius cuius substantiæ ipsi connaturalis est, quod sit instrumentum ad aliquam actionem, nisi talis substantia sit aliquo modo partialis, & comparatur ad eam cuius est instrumentum vt pars ad totum: & tunc etiam potius se habet vt deferens, virtutem instrumentariam, quam vt instrumentum per propriam substantiam.

De substantia quamvis creata probatur.

Quod autem virtus accidentalis non possit esse naturale instrumentum creationis, eadem fere ratione probari potest, quæ de principali virtute facta est. Nam modus connaturalis agendi, esse debet proportionatus modo essendi formæ, siue agat vt virtus principalis, siue vt instrumentaria, quia utroq; modo actio consequitur ipsum esse naturale formæ: sed modus essendi cum independentia à subiecto non potest esse connaturalis accidenti: ergo nec modus agendi ex nullo subiecto potest esse illi connaturalis: ergo non potest accidens esse virtus natura sua instituta ad sic operandum etiam per modum instrumenti. Atque hoc bene confirmat ratio, quæ D. Th. 1. p. quæst. 45. ar. 5. probat, creaturam non posse esse instrumentum creationis, scilicet quia creatura non potest esse instrumentum, nisi per aliquid sibi proprium dispositiuè operetur ad effectum principalis agentis.

Quo circa si D. Thom. in illo articulo in hoc tantum sensu loqueretur, scilicet, de instrumento natura sua ad hanc actionem instituto, & habente connaturalem virtutem instrumentariam ad creandum, nulla esset aut in conclusione, aut in ratione eius difficultas. Nam quod obici potest contra illam rationem, scpe actionem instrumenti non esse aliam ab actione principalis agentis, & tunc instrumentum non operari dispositiuè ad effectum principalis agentis, sed immediatè illum efficere, vt multi censent de phantasmate respectu speciei intelligibilis: hoc (inquam) comodam habet solutionem, & illius principii interpretationem. Nam semper instrumentum naturale secundum aliquid sibi proprium, quod in effectu proportionatè ei correspondet, operatur ad effectum principalis agentis, dispositiuè autem operari dicitur, non semper cum omni rigore & proprietate, id est, inducendo dispositionem præuiam re ipsa distinctam ab effectu principalis agentis, sed vel hoc modo, vel quia instrumentum secundum id quod est sibi proprium, determinat actionem principalis agentis; quæ determinatio reduci potest ad genus cause materialis seu dispositiuæ: quo modo phantasma

Ss deter-

determinat actionem intellectus agentis ad talem speciem producendam. Neutro autem ex his modis potest creatura naturali virtute concurrere ad creationem ut instrumentum. Non quidem introducendo dispositionem praxiam, quia huiusmodi actio semper supponit subiectum quod disponendum sit: quod repugnat creationi. Neque etiam determinando per aliquod sibi proprium actionem principalis agentis: quia omnis forma creata secundum proprium & connaturalem modum agendi, non habet proportionem cum actione ex nihilo, & ideo non potest secundum aliquid sibi proprium determinare huiusmodi actionem, ad aliam concurrando.

IV.

Quæ ratio sic exposita potest accommodari etiam ad causas secundas principales, quæ in eo sensu dici possunt operari dispositiue ad effectus primæ causæ, quatenus per proprias virtutes determinant actionem eius. Tamen in eis ratio hæc per se sola non sufficit, nisi supponatur aliunde probatum virtutes causarum secundarum non posse esse natura sua sufficientes seu proportionatas in suo genere ad effectum ex nihilo producendum: quia hinc solum probari potest non posse illas determinare cōcursum primæ causæ ad talem actionem. Quin potius ratio illa applicata ad propria instrumenta, & dicto modo intellecta, supponit probatum, quod virtus creata non possit esse principale principium creandi. Nam in hoc maxime fundatur, quod instrumentum, quantum ad id quod dispositiue vel (ut ita dicam) determinatiue operatur per id, quod est sibi proprium, ita se gerit ac si esset virtus principalis, quantum ad hoc quod est operari secundum modum connaturalem & proportionatum tali naturæ.

V.

Adde præterea, si solum discursum Diui Thomæ in illo articulo spectemus, non videtur posse procedere in alio sensu nisi de instrumento connaturali. Nam illud principium, *instrumentum per aliquid sibi proprium dispositiue operatur ad effectum principalis agentis*, non est in alio sensu necessarium, aut verum, supposita communiori doctrina de diuinis instrumentis supernaturaliter eleuatis ad opera iustificationis, transubstantiationis & similia: illa enim instrumenta nihil operantur per propriam virtutem ad effectum principalis agentis; ut in primo & tertio tomo 3. p. late tractatum est. Et hunc sensum satis confirmat probatio illius principii quam statim D. Tho. subiungit, dicens, *Si igitur nihil ibi ageret (supple instrumentum) secundum id quod est sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum. Nec oportere esse determinata instrumenta determinatarum actionum.* Hæc enim ratio optima est in instrumentis naturæ, quæ per se ordinata, determinata, & necessaria sunt ad suos effectus. In instrumentis autem diuinis nullam vim habet illa probatio, quia verissimum est instrumenta diuina non esse determinata, sed indifferentia & quasi vniuersalia per potentiam obedientialem determinantur autem ad determinatas actiones per diuinā voluntatem & eleuationem, seu specialissimum concursum. Quare talia instrumenta non sunt quidem necessaria, nam sine illis æque potest Deus eosdem effectus facere, non tamen propterea dicuntur esse frustra, quia & quando eleuantur & assumuntur verè agunt, & non sine fine, & causa rationabili eleuantur ut agent.

VI.

Sed quanquam ratio & discursus non videatur amplius concludere: omnes tamen discipuli, & interpretes Diui Thomæ intelligant generalis eius sententiam, nimirum creaturam, etiā ut instrumentum eleuatum diuina virtute non posse concurrere ad creationem. Et certè D. Thomas cum ibi sententiam Magistri impugnaret, id satis significat. Nam Magister non dixerat creaturam posse esse naturale instrumentum creationis, sed per diuinum ministerium, agebat enim de sacramentis quatenus sunt di-

*Sententia
vni Magistri
non afferuit
naturalis
creationis
instrumentum
tamen.*

uina instrumenta, ut patet in 4. distinct. 5. Vnde idem D. Thomas 3. p. quæst. 13. artic. 2. distinguens expressè inter virtutem naturæ & instrumentum gratiæ, negat creaturam posse esse instrumentum creationis, vel annihilationis: idem in 2. cont. Gent. cap. 21. & in eadem sententia sunt omnes Theologi qui sententiam Magistri impugnant, ut Albertus, Scotus, Henricus, & Agid. locis citatis sectione præced. Veruntamen controuersia hæc quatenus attinet ad supernaturale instrumentum, in Theologia examinanda est: existimo enim ex propriis principis creationis non posse definiti.

Nam si verum esset, creaturam aut nullo modo posse eleuari diuina virtute ad agendum aliquid vera actione physica, quod suam naturalem potentiam & virtutem excedat, aut non nisi per virtutem aliquam in ipsa receptam, quæ connaturalem vim habeat ad talem effectum, quod multi Theologi opinantur, & non improbabiler: Si hoc (inquam) est verum, factis consequenter & optime dicitur non posse creaturam eleuari ut sic instrumentum creationis. Si autem Deus potest eleuare creaturam ut per suammet entitatem absque alia superaddita efficiat effectum excedentem virtutem suam naturalem, quod ego longe probabilius iudico (sic enim existimo eleuare aquam ad efficiendam gratiam, & ignem ad torquendos impietis, & verba ad transubstantiandum) Si hoc (inquam) est verum, non video qua ratione consequentia negari valeat, posse Deum uti vna creatura ut instrumento ad creandum aliam. Quia neque sufficiens ratio differentie assignatur; neque affertur specialis aliqua ratio, qua hoc probetur impossibile.

Prior pars patet, nam vnica differentia esse videtur, quod creatio non est actio ex subiecto nec sunt aliæ actiones. Sed hæc differentia in primis non est vniuersalis, nam etiam transubstantiatio non est actio ex subiecto, ut docet D. Th. 3. part. quæst. 75. artic. 2. Quod autem in transubstantiatione supponatur aliquid ut materia remota, & ut terminus a quo, vel sub alia simili habitudine, nihil sane refert ut minus repugnet instrumentum creatum concurrere ad illam actionem, quam ad creationem. Deinde ex illa differentia non probatur, sed sumitur quod probandum fuerat. Ex hoc enim quod creatio est actio sine subiecto, optime inferitur non posse esse connaturalem creaturæ, neque ut principali virtuti, neque ut instrumentum: tam enim hoc non obstat ex proportionali ratione ad alia instrumenta diuina contendimus, hanc actionem posse communicari instrumentum creato per eleuationem. Nam etiam actio conuerſiua totius substantiæ in totam substantiam non potest esse connaturalis creaturæ neque ut principali causæ, neque ut instrumento: actio similiter in spiritum, præsertim quia in illo fit supernaturalis qualitas, non potest esse connaturalis corpori, & tamen vtrique communicatur diuina virtute per eleuationem: ergo idem est de altera actione.

Alterā verò pars constabit facile applicando rationes factas de virtute principali, & de instrumento connaturali, & considerando non procedere in instrumento per eleuationem. Quod enim quidam instrumentum habere infinitam virtutem & perfectionem, minimè sequitur, nam actio huius instrumenti non attenditur ex perfectione eius, sed ex perfectione primi agentis & potentia obedientiali instrumenti. Vnde in hoc ordine instrumentorum non est necessaria res perfectior ad perfectiorem effectum vel actionem. Neque hic potest fieri illa gradatio, quod ad producendum rem de maiori potentia maior virtus requiritur: nam eodem instrumento potest Deus educere formam ex subiecto quantumuis resistente. Denique eadem ratio fieri posset de instrumento transubstantiationis, nam etiam ad transubstantiandum virtute propria vel connaturali, requiritur infinita perfectio.

Rursus

Varia sententia.

In qua re tres inuenio esse posse dicendi modos. Primus est creationem in ratione actionis non esse aliquid in creatura, sed in ipso creatore esse ipsummet actum diuinæ voluntatis aut diuini imperii, quo res ad extra producit. Dico autem in ratione actionis, nam in ratione relationis, quæ supponit actionem iam terminatam, & resultat ex termino eius, creatio aliquid esse dicitur in creatura, scilicet, relatio quædam talis ad creatorem. Hæc censetur esse sententia D. Thom. 1. p. questione 45. articulo 3. quem ita exponit Caietanus, & alii Thomistæ. Ratio Diui Thomæ est, quia creatio non est mutatio, ergo nihil esse potest in creatura, nisi relatio. Antecedens patet, quia mutatio est circa aliquod subiectum, vt ex definitione motus constat: creatio autem non est circa subiectum, vt etiam constat ex definitione eius supra tacta. Primam verò consequentiam probat D. Thom. 1. p. quæst. 45. art. 2. quia actio & passio conueniunt in substantia motus, & differunt secundum habitudines diuersas ad agens, vel passum, ex 3. Physicorum textu 20. Ergo ablato motu à creatione nihil potest remanere nisi relatio, vel creaturæ ad creatorem, vel creatoris ad creaturam.

Secundo quia creatio non potest esse actio transiens formaliter: ergo est formaliter immanens in creante; & dici potest virtualiter seu eminenter transiens, quia vim habet ponendi effectum ad extra, quod quadrat optimè in actum diuinæ voluntatis vel imperii. Consequentia est clara, quia inter illa duo membra nullum est medium. Antecedens verò probatur, quia actio transiens est accidens, & consequenter ex necessitate requirit subiectum, sed creatio non requirit subiectum, ergo non potest esse accidens: ergo non potest esse actio transiens.

Vnde argumentor tertio, nã omnis actio est prior natura suo termino: ergo creatio etiam est natura prior re creata: ergo non potest esse in re creata, sed in creatore. Patet hæc vltima consequentia, quia impossibile est intelligere creationem vt actionem extra Deum, & priorem quam rem creatam, quia in illo priori non intelligitur in quo aut quomodo sit, & non potest concipi actio vt actio in se sola & quasi per se subsistens.

Quartò argumentantur Thomistæ, quia non solum creatio, verum neque vlla actio diuinæ potentie respectu illius potest esse transiens, neque vnquã potest dari actio media inter potentiam Dei, & effectum eius, quæ sit distincta à potentia Dei: ergo multo minus hoc dari poterit in creatione. Antecedens verò probatur primò, quia diuina virtus est intimè præsens in omni effectui suo: ergo immediatè & per se producit omnem suum effectum & non media aliqua actione. Secundo, quia aliàs potentia Dei non solum esset principium sui effectus, sed etiam suæ actionis, quod tamen negat D. Tho. 1. p. quæst. 25. art. 1. ad 3. Tertio, quia actio transiens est complementum potentie actiue: sed non potest Deus habere complementum potentie suæ in creatura, aliàs penderet ab illa: ergo.

Secunda sententia est creationem esse aliquid extra Deum, tamen in re non esse aliquid distinctum à creatura quæ creatur, & ita proprie non esse in illa nisi secundum rationem, realiter tamen & essentialiter esse ipsammet creaturam, videlicet creationem hominis esse ipsam essentiam hominis, & creationem angeli essentiam angeli, & sic de aliis. Hæc sententia vt ponat creationem in re creata, fundatur in hoc, quod actio vt actio, necessario debet esse in suo termino, vel per idcirco, vel aliquo alio modo, quia actio non est nisi dependentia, & emanatio effectus à causa: dependentia autem necessario esse debet in re quæ pender. Quod principium inferius late probabimus: est enim verissimum. Vt autè affirmet hæc

Se 2 opinio

Rursus non vrget quod alii aiunt sequi, posse aliquid assumi vt instrumentum ad creandum seipsum. Primum enim negamus id sequi in rigore & proprietate, nam vt aliquid sit instrumentum physicum, necessario debet supponi existens; & ideo supponitur creatio eius, ad quam ipsum non potuit esse instrumentum. Haberet autem illa ratio nonnullam vim contra eos, qui dicunt rem non existentem posse esse physicum instrumentum: illam tamen sententiam improbabilem censemus. Quare licet ex vi creationis non repugnet quamcunque creaturam fieri per instrumentum creatum, tamen ex conditione præsupposita, & prærequisita ad agendum repugnat rem eandem esse instrumentum suæ primæ creationis. Quod est euident argumentando in simili forma de instrumento generationis seu educationis: nemo enim negabit posse Deum vt gratia existente in Petro ad producendam gratiam in Paulo; negabit tamen posse illa vt ad se ipsam producendam, nõ ob repugnantiam talis instrumentalis actionis per se sumptæ, sed ob prædictam præsuppositionem existentie ad agendum. Quocirca, si verum est posse eandem rem bis seu duabus totalibus actionibus produci, verè ac propriè terminatis ad eius esse, nullum est inconueniens concedere eandem rem iam creatam posse concurrere effectiue ad sui recreationem, sicut humanitas Christi concurret effectiue ad transubstantiationem panis in ipsam: de quo ait.

Denique eodem modo procedendo per rationes superius factas, facile constabit non habere locum in hoc genere concursus vel effectiõis per potentiam obediẽtalem.

Aliqui verò magnum inconueniens ducunt, quod nulla sit actio ad extra, quam Deus non possit communicare creaturis, nam si quæ esset, esset maximè creatio. Sed ego nec consequentiam censeo necessariam, nec consequens rectè intellectum esse inconueniens. Posset enim aliquis dicere, actionem illã qua fit vnio hypostatica esse altiorẽ, magis incommunicabilem creaturæ; itemq; in Theauris diuinæ potentie esse alios modos actionum, quæ aliis titulis superant creationem: nam licet creatio sit omnium prima, & quasi fundamentum aliarum, non est tamen omnium maxima. Rursus aliud est loqui de actionibus, aliud de rebus quæ per actiones fiunt: loquendo ergo de rebus factis, nullum est inconueniens quod possit Deus per creaturam vt per instrumentum agere quidquid sola sua virtute facere potest; quin potius hoc spectat ad efficacitatem diuinæ virtutis, sicut è contrario etiam ad eandem efficaciam pertinet, vt nullam rem possit Deus facere per creaturam, quam nõ possit facere se solo. Loquendo autem de actionibus, multæ sunt ita Dei propriæ vt non possint esse à creatura, sicut est ipsamet actio creandi sola virtute principali. Hoc verò non est proprium Dei, nam etiam actio creaturæ vt talis est, nõ potest fieri sine illa, nec per aliam creaturam. Cuius rei rationem explicabimus sect. sequenti, vbi etiam attingemus rationem aliam ob quam alii dicunt esse impossibile instrumentum creationis, & inefficacem esse ostendimus.

SECTIO V.

An creatio sit aliquid in creatura distinctum ex natura rei ab ipsa.

Atenuis ferè solum diximus de potentia creandi, simulque declarauimus effectum eius, quatenus est obiectum seu terminus, ad quem illa potentia dicitur habitudinem saltem nostro modo concipiendi: superest vt dicamus de actione ipsa seu creatione quid sit.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

opinio creationem non distingui vllō modo nisi secundum rationem à re creata, primū fundari potest in generali propositione, quod nulla actio distinguitur in re à suo termino, sed ratione rātum. Et hoc modo potest hæc sententia tribui Nominalibus, qui non ponunt actionem mediam secundum rem inter effectum & causam, vt videre est in Ochamo in 2. quæst. 9. & Greg. in 2. dist. 1. quæst. 4. & 5. qui in q. 6. subdit creationem esse in creatura, seu potius esse ipsam creaturam.

VII.
Guillel. de
Rubion in
2. d. 1. q. 1.

Secundo potest hæc opinio fundari in speciali ratione creationis, scilicet, quod sit actio ex nihilo, ideo non possit esse accidens sed substantia, seu per modum substantiæ, si fortasse accidens separatum creetur. Et ad hoc confirmandum iuari potest hæc sententia argumentis prioris opinionis, præsertim tertio. Et confirmari potest, quia si creatio esset aliquid in creatura distinctum ab ipsa, & quasi mediās inter ipsam & Deum, illud quidquid esset, creatum quid esset & factum, nam esset distinctum à Deo, & profluens ab ipso: ergo oportet in illo creationē eius ab ipso distinguere, & sic procederet in infinitum, vel si in aliquo listendum est, listatur in prima creatura. Et ad hoc confirmandum valere possunt argumenta quib. Scotus in 2. dist. 1. q. 5. conatur probare, creationem passiuā (loquitur de relatione) non esse rem distinctā à creatura: quæ refert & soluit Capreol. ibi quæst. 2.

VIII.

Tertio potest hæc sententia fundari in essentiali ratione creaturæ vt sic: nam de essentia creaturæ est vt pendeat à primo ente: ergo dependentia qua pendet, & est in ipsa creatura, & non est aliud ab eius essentia. Hæc autem prima & essentialis dependentia entis participati ab ente per essentiam, est creatio: ergo creatio & est in ipsa creatura, & non est aliud quā eius essentia. vnde non magis potest ab illa distingui quam essentia vniuscuiusque rei ab ipsa. Primum antecedens euidens est, quia licet de essentia primi entis est esse per essentiam, & consequenter esse à se, & non ab alio, ita de essentia omnis alterius entis est, esse ens per participationem, & consequenter esse dependens ab alio. Prima vero consequentia probatur, quia dependere est aliquid intrinsecum creaturæ: ergo conuenit illi per aliquid intrinsecum, conuenit autem per dependentiam. Rursus si effectus formalis est essentialis, etiam forma: sed dependere est quasi effectus formalis dependentiæ: ergo si creatura essentialiter est dependens, dependentia ipsa est de essentia eius. Ergo hoc maxime verum est de prima & maximè immutabili dependentia: huiusmodi autem est creatio; quia, vt supra dicebamus, hæc est prima emanatio entis participabilis ab ente per essentiam, & per hanc potest esse quælibet creatura à solo Deo.

IX.

Ex hoc autem fundamento infertur (consequenter loquendo iuxta hanc sententiā) in omni re creata includi aliquā dependentiam à Deo, omnino inamutabilem, & inseparabilem ab ipsa re creata, tum quia id quod est essentialiter est immutabile; tum etiam quia quod in re non est distinctum, non est separabile manente illa re (ita enim loquimur.) Vnde sic secundo, hanc dependentiam esse à solo Deo: nam omnis dependentia vnius creaturæ ab alia, est separabilis à creatura, præsertim loquendo de rebus creatis, non de modis rerum: nam hoc modo verum est, posse Deum facere se solo quidquid facit per creaturam, vel cum illa, vel in illa, vel ex illa. Atq. ita omnis dependentia à creatura in quouis genere causæ, est accidentaliter & mutabilis: dependentia autem à solo Deo est essentialis & immutabilis. Tertio infertur hanc dependentiam à solo Deo esse propriissimam creationem, cum ad causam materiale nullum ordinem includat. Quarto hinc videtur optima ratio reddi, ob quam non possit creatura ad creationem concurrere, etiam per modum instrumenti, quia hoc

ipso quod penderet ab alia creatura, non esset essentialiter alteri creaturæ, & ita iam non esset creatio.

Tertia sententia est creationem esse aliquid in re creata; nō quidem realiter ab illa distinctum tanquā habēs propriam entitatem, sed ex natura rei tanquā modū eius. Hæc opinio, quantum ad eam partem de existentia creationis in creatura, satis communis est. Tenet eam Gabr. citato loco, Aureol. citatus à Capr. in 2. dist. 1. q. 2. in argum. cont. 1. concl. Ocham in 1. dist. 43. q. 1. Tho. de Argent. in 2. dist. 19. q. 1. art. 1. Aegid. in 2. d. 1. p. 1. q. 3. ar. 2. & de esse & essent. q. 7. qui omnes autores satis etiam explicant, & declarant, creationem non esse rem omnino distinctā à re creatā: interdu etiam vocant illam creationem passiuam, & dependentiam creaturæ à Deo; vocant etiam creationem actiuam seu actionem transcurrentem. Distinctionem autem modalem non satis explicant, imò Aegidius, & non nulli alii negare videntur. Possent fauorem huius sententiæ citari D. Th. in 1. dist. 40. qu. 1. ar. 1. ad 1. vbi creationem vocat actionem transcurrentem, & æquiparat illam calefactioni; tamen D. Th. ibi valde ambigū loquitur, nam in omni actione transcurrente videtur ponere actionem formaliter in agente, in passo vero solum effectiue seu per modū passionis, & ita illum interpretatur Deza in 1. d. 27. q. 1. notab. 1. Vnde etiam Caiet. 1. p. q. 25. art. 1. ait, si in Deo potētia executiua est ratione distincta ab intellectu & voluntate, negari non possit quin creatio sit actio transiens, & nihilominus aut illam actionē non esse quid distinctum ab essentia Dei: quia vniuersaliter tenet actionem transcurrentem formaliter esse in agente. Quapropter cauenda est hæc ambiguitas locutionum.

Questionis resolutio.

Inter has sententias hæc vltima vt propofita est, vera mihi videtur, vt autē rem declarem, & ab his quæ certiora videntur, incipiamus, dicendum in primis est, dependentiam creaturæ à Deo esse aliquid realiter & intrinsecū existens in creatura. Hæc assertio sufficienter videtur probata in tertia sententiā, & neminem legi qui sub his terminis eam neget, & in æquivalentibus omnes eam cōcedunt. Omnes enim fateantur creationem passiuam esse in creatura, non tantum vt significat relationem resultantem (illud enim nihil est) sed vt dicit emanationem passiuam, seu fieri creaturæ à Deo siue hæc re, siue ratione distinguantur, nunc enim hoc non agimus: dependentia autem nihil aliud est quam passiva emanatio, seu creatio, loquendo de prima dependentia à solo Deo, de qua nunc agimus. Ratio autem est, quia creaturæ dependere non est denominatio extrinseca in creatura, sed potius in Deo est extrinseca denominatio, quod ab ipso creatura dependeat: sed creatura dicitur dependens à dependentia: ergo dependentia est aliquid in ipsa, & non tantum in Deo. Item quia dependentia quam lumen habet à Sole, aliquid est in ipsomet lumine, & idem est in quolibet effectu respectu causæ creatæ, iuxta modum dependentiæ quem ab illa habet, vel in fieri tantum, vel etiam in consequari. Atq. eadem ratione si Deus solus illuminaret aerem dependentia illius luminis à Deo esset aliquid in ipso lumine: nam est eadem ratio, quæ dependentia à Sole, vel fortasse maior: ergo etiam illa dependentia qua creatura secundum se totam pendet à Deo, est aliquid in ipsa creatura. Parec consequentia, quia si in aliis effectibus dependentia est, aliquid in ipsis, ideo est, quia dependentia dicit modum, vel conditionem effectus non causæ: hæc autem ratio æquæ vel magis procedit in dependentia totali.

Dico secundo: Hæc dependentia creaturæ à creatore, non est omnino idem quod creatura, quæ est minus illius dependentiæ seu creationis, sed est aliquid distinctum.

quid in ipsa, à parte rei distinctum ab ipsa. Probatur primò per rationem inductionis, inductione facta in omnibus aliis dependentiis effectuum à suis causis efficiētib. nam in omnibus actio & consequenter etiam dependentia, distinguitur ex natura rei à suo termino, ut supra tactum est, & infra in proprio prædicamento ex professo tractabitur: ergo & dependentia creationis erit in re distincta à termino, solum enim differt ab aliis, quia est dependentia ab efficiente sine concursu materiæ vel subiecti: hoc autem discrimen nihil refert ad tollendam distinctionem, ut ex dicendis constabit. Secundò probatur, quia hæc dependentia est mutabilis & variabilis in creatura, manente eadem re quæ sit: ergo distinguuntur à parte rei. Consequentia fundatur in principio supr. tractato disp. 7. sect. 2. ubi ostendimus hoc esse certum signum distinctionis, vel realis, vel saltem modalis, si ex duobus terminis realibus vnum sine altero à parte rei esse possit. Et hoc est præcipuum indicium quo in aliis actionibus probamus actionem distinguì à parte rei à termino. Antecedens autè probatur, quia dependentia illa, qua nunc Deus conservat quantitatem sine subiecto in sacramento, distincta est ab illa qua conservabat eandem quantitatem in substantia panis, nam illa prior pendebat à materia, altera verò minime, sed est per modum creationis: ergo si Deus crearet à principio quantitatem extra subiectum, & postea illam vniiret subiecto & conservaret dependentem ab illo, maneret eadem quantitas sine priori dependentia creationis; quod enim ibi simul maneat duæ dependentiæ totales, improbable est, ut infra ostendam: ergo dependentia creationis separabilis est à termino creato. Quod ergo in hoc exemplo apparet, in omni creatione intelligendum est, tum quia est eadem ratio: tū etiam quia si quid difficultatis in hoc esse videtur, in omni creatione interuenit: quod si in aliqua re cessat, etiā in omnibus cessat.

XIII. *Emendat prætor emendat.* Non possumus autè in ordinario modo creationis substantiarum asserere exempla, quia huiusmodi creatio à solo Deo fit semper & ex natura rei, & quicquid à Deo propriè creatur ex nihilo, perpetuò conservatur eadem actione, ut infra dicitur: quia hoc postulat natura rei. Tamen hinc non potest sumi argumentum omnimodæ identitatis, & inseparabilitatis, nam satis est, quod interueniēte miraculo, seu opere supernaturali variari possit dependentia circa eandem creaturam, quia hoc ipsum fieri non posset sine aliqua distinctione in re. Quod autem id fieri possit per miraculum, declarari potest (præter argumentum factum) iuxta probabilem opinionē, quod creatura possit esse instrumentum creationis, nam tunc potest Deus creare eandem rem, vel se solo, vel per instrumentum, & tunc dependentiæ sunt diuersæ circa eandem rem, nam quando creat per instrumentum, longe diuersa est dependentia quam si esset à solo Deo, nam per illam pendet effectus simul à Deo, & à creato instrumento, quod intelligi non potest sine noua & distincta dependentia. Neque enim quando effectus fit à Deo per causam secundam principalem, vel instrumentalem, sunt ibi duæ dependentiæ, vna à solo Deo, quæ semper maneat, altera à creatura, quæ mutetur, ut in discursu huius sectionis ostendimus, & sæpius repetemus in duabus disputationibus sequentibus: ergo necesse est totam dependentiam variari circa eandem rem. Quocirca cum probabile sit, quando generantur vermes, vel caro ex speciebus consecratis, iterum creari, sub illis eandem numero materiæ primam, quæ antea fuerat in pane, & sit etiam probabile creari media humanitate Christi instrumentum, tunc licet materia prima quæ creatur, sit eadem quæ antea fuit, tamen dependentia eius est diuersa propter causam dictam. Ac denique si Deus annihilaret vnum angelum, & postea illum iterum crearet, non oporteret dependentiam

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

esse eandem numero, quæ antea fuerat, nam licet Deus id facere possit, non est cur dicamus esse necessarium: quia si idem lumen successiuè pendet à diuersis agentibus per diuersas dependentias, cur non potest facere Deus ut idem Angelus ab ipso successiuè pendat diuersis dependentiis? Hæc igitur omnia satis ostendunt esse aliquam distinctionem in re inter dependentiam creaturæ & terminum eius.

Tertio est ratio à priori, quia hæc dependentia non est de essentia substantiæ, qualitatis, aut quantitatis dependentis, sed est via quædam ad ipsam. Quod patet ex ipsa ratione substantiæ, & idem est de aliis: nam substantia, licet creata sit, in essentia sua est quid absolutum, solumque includit essentialiter esse per se, & in speciebus substantiæ intelligitur essentialis ratio completi per similes differentias absolutas, absq. illa habitudine transcendentali, quam essentialiter includit actualis dependentia. Possery hoc confirmari, quia de essentia creaturæ non est actu esse, ergo neque actu dependere: quæ illatio habet vim iuxta sententiam quæ distinguit existentiam ab essentia ut actu creata: iuxta nostrā vero sententiam minorem habet efficaciam. Quod autem hæc dependentia actualis non sit essentialis, latius & efficacius probabitur inferius contra secundam sententiam, ab incommotis quæ ex illa sequuntur, eo quod non recte declarat essentialē dependentiam quam habet creatura à creatore.

Dico tertio: Hæc dependentia quæ est in creatura, non est res omnino distincta realiter à termino creationis, neq. est sola relatio resultans ex termino creationis, sed est modus quidam ex natura rei distinctus ab ipso termino. In his omnibus æquiparamus creationem omnib. aliis dependentiis, in quibus omnia illa ferè sunt certa, & ab eis sumitur argumentum satis efficax per inductionem & similitudinem, quia differentia, quod actio sit ex subiecto, vel non ex subiecto, nihil ad hæc omnia refert, ut facile ex dictis patet, & magis constabit ex solutionibus argumentorū. Et præterea probo breuiter singula. Et in prima quidem parte nulla est controuersia, tum quia superfluum est, fingere illam entitatem, cum ad omnia quæ diximus, satis sit modus distinctus; tum etiam quia secundum fundamentum secundæ sententiæ efficaciter procedit contra huiusmodi entitatem: tū denique, quia illa entitas non potest esse substantia per se distincta: quis enim illam intelligat, autingat? vel quis dicat non posse Deum creare vnam solam substantiam? & similia incommoda facile possunt ex illa positione inferri. Neq. etiam est propria entitas, quæ sit forma accidentalis, cum in subiecto non sit, neque possit accidens intrinsecè terminari adandum esse substantiale: superest ergo ut sit modus quod intendimus.

Secunda pars de relatione resultante, siue illa sit res, siue modus ex natura rei distinctus à creatura, siue non eo modo quo dicitur esse resultans, non potest esse dependentia de qua nunc agimus. quia fundatur in ipsa dependentia: nullum enim aliud fundamentum, vel rationem fundandi habere potest, ex his quæ Aristoteles numerauit 5. Metaph. cap. 15. tex. 20. Et patet, quia ideo creatura refertur ad Deū, quia ab illo pendet. Item, quia relatio est natura posterior quam res creata, in eaque subiectatur tanquā in proprio subiecto: dependentia autem est ordine naturæ prior non solum quam relatio, sed etiam quā res creata, saltem sub aliqua ratione, scilicet, quia via est prior quam terminus, & fieri, quam factum esse. Tertio tandem, quia hæc relatio dicitur resultare posito fundamento & termino: dependentia autè non resultat ex termino, sed potius est via ad illum, seu emanatio eius à Deo. Relinquitur ergo ut solum sit quidam modus modaliter distinctus à creatura quæ pendet. Quod tandè optime confirmat signum illud distinctionis ex natura rei, quod supra adduximus.

XIV.

Ratio à priori ostendit.

XV.

Dependentia creaturæ à Deo, modus est ex natura rei distinctus ab ipso termino.

XVI.

mus. Nam, licet creatura & dependentia eius ita cōparentur, vt possit hęc eadem creatura permanere, variata dependentia seu creatione, tamen ē conuerso non potest hęc creatio seu dependentia manere quin suum intrinsicum terminum secum ferat: quia essentialiter est fieri vel cōseruari talis termini: signū ergo est solā distinctionē modalem hic interuenire.

XVII.

Dico quartō: Hęc dependentia non habet veram rationem mutationis: habet tamen veram rationem viæ seu fieri creaturæ, & sic appellatur creatio passiva: habet etiam veram rationem emanationis à Deo, & quatenus ab ipso est, verē ac propriē dici potest actio ipsius Dei, formaliter transiens, qua producit creaturam. Vt intelligatur tota conclusio, suppono in actione quæ sit ex subiecto, coniungi hęc tria, quæ habitudine & denominatione distinguuntur à nobis, non tamē re ipsa, etiam distinctione modali, scilicet fieri termini, actionem agentis, & passionem seu mutationem subiecti: idem enim dependentiæ modus respectu formæ quam inducit, dicitur fieri seu via ad illam, respectu agentis, dicitur actio eius, & respectu passi dicitur mutatio seu passio. Ex his ergo tribus hoc vltimum non habet locum in creatione. Et hęc est prima pars assertionis: quam recte docuit D. Th. negans negationem esse mutationem: & eandē probat latē Gregor. supra conclus. 2. In qua ob hanc causam merito dicit, quamuis omnis passio sit actio, vel habeat actionem coniunctam: non tamen ē conuerso omnem actionē inferre passionem: quia nō semper actio vsatur circa subiectum seu passum: passio autem intelligi nō potest sine patiente, nec mutatio sine mobili. Cum ergo creationis dependentia non supponat aliquod subiectum ex quo fiat, non potest veram rationem passionis aut mutationis habere.

XVIII.

Dices: Creatura ipsa mutatur, cum creatur, nam aliter se habet, quam prius: vnde noua relatione refertur ad Deum: non quidem per mutationem Dei, sed ipsius creaturæ: iuxta doctrinam Aug. 5. de Trinit. c. vlt. Responderetur facile, mutationem interdū propriē dici, & sic solum dici de subiecto, quod duratione (vel secundum aliquos ordine naturæ) præexistit, & per actionem aliter se habet quam prius se haberet. Et hoc sensu negamus creationem esse mutationem, & clarius diceretur nō esse passionem. Interdum verō latius mutatio dicitur de omni actione aut effectione, quæ aliquam nouitatem ponit in effectu, & sic dicitur per generationem mutari nō solum materia, sed res genita: & hoc sensu dici potest creatio mutatio, minus tamen propriē, quia res quæ creatur, non dicitur propriē se habere aliter quā antea, quia antea nihil erat: sed dicenda est habere esse simpliciter, quod antea non habebat.

XIX.

Ex hac autem ratione & responsione intelligitur, habere locum in creatione illam habitudinem viæ ad terminum, quæ fieri passium appellari solet. Primum enim huiusmodi via seu fieri ex sua ratione formali non dicit habitudinem ad subiectum, sed solū ad terminum: ergo ex præcisa ratione sua non repugnat creationi. Deinde huiusmodi fieri in aliis effectiōnib. nihil aliud est quam dependentia effectus à causa quatenus est tendentia quædam ad effectum. Sed hoc totum reperitur in hac dependentia creationis. Præterea, quia in omni eo quod mutatum est, interuenit mutari, ergo in omni eo quod factum est, interuenit fieri. Maxime quia hoc ipsum, nempe de nouo factum esse, est aliquo modo esse mutatum saltem latē loquendo, vt diximus.

XX.

Tandem hinc facile ostenditur vltima pars assertionis, nimirum huic dependentiæ creaturæ, quatenus dicit habitudinem ad diuinam potentiam à qua fluit, cōuenire propriam rationem actionis seu creationis actiue. In qua parte videtur præcipue posita dissensio inter auctores circa præsentem questionem. Cauendum tamen est ne solum de nomine cōtendatur. Pendet enim hęc questio ex illa Philoso-

phica, an actio transiens sit formaliter in agente vel in passio: quam infra in proprio prædicamento tractaturi sumus. Nūc solum aduerto, inter eos qui ponunt actionem transeuntem in agente, quosdam eā ponere vt modum quendam absolutum ineludentem transcendentalem respectum aduenientem de nouo potentie actiue cum actu agit, & actiuitatem illam. Et qui ita sentiunt de actione transeunte, facis consequenter loquuntur, negādo in Deo huiusmodi actionem, nam esset in illo magna imperfectio. Verum tamen modus ille explicandi transeuntem actionem est nō solum contra Aristotelem & grauiores Philosophos, sed etiam plane improbabilis, vtpote sine fundamento aut ratione confictus, cum vix possit intelligi. Alij ergo ponentes actionem transeuntem in agente, dicunt nihil in eo esse nisi relationem realem in correlatam ex productione effectus. Et hi consequenter etiam negant Deo actionem transeuntem, quia in Deo non resultant relationes reales ex effectibus eius. Hi tamen fortasse dicerent consequenter actionem in Deo esse relationem rationis: quod quam sit improbabile, per se satis constat. Et similiter mutatur illa sententia fundamento parum probabilis: nā relatio illa si resultat in agente creato, supponit effectum productum: quomodo ergo erit actio? Si verō non resultat, sed quasi per se ac primo fieri dicitur ab ipsa potentia agente, vt quidā Scotistæ imaginantur, est mera fictio & sine fundamento. Alij denique ponentes etiam actionem transeuntem in agente, dicunt non esse aliquid nouum absolutum vel respectum in re distinctum à potentia, eique additum, sed esse ipsam met potentiam agentem vt coniunctam actu suo effectui, seu connotando quod ab illa actu pendeat effectus. Et hi non grauabuntur cōcedere actionem transeuntem etiam in ipso Deo, immo consequenter loquuntur. Verum hi solo nomine ponunt actionem transeuntem in agente: & ideo cum eis nunc non disputamus.

Supponimus ergo cū Arist. 9. Met. tex. 16. actiones, quæ habent terminū factum extra causam agentem, esse in ipso passo seu termino, & non in agente. Et iuxta hanc sententiam dicimus, dependentiam creaturæ, vt est quidam fluxus à Deo, habere veram rationem actionis transeuntis. Et probatur primo, quia in calefactione ignis & omnib. similib. dependentia quæ fit calor in passo, non alia ratione est actio caloris existens in igne, nisi quia est fluxus quidam caloris ab illo manans: sed dependentia quæ fit creatura à Deo, est fluxus quidam manans ab ipso Deo: ergo habet veram actionem actionis. Dicunt aliqui, non sufficere ad rationem actionis, quod sit fluxus à potentia actiua, sed oportere quod sit actualitas & cōplementum eius. Sed hęc responsio tantum videtur consistere in verbis, quia nulla potentia actiua vt sit, recipit cōplementum seu actualitatem ex actione, sed solū exercet suam actualitatem: hoc autem exercere non est se actuare, sed aliud in actum reducere, quod Deo ē cōueniens. Nam in qualibet potentia merē actuali solū est extrinseca denominatio, potentie enim actiue actione immanente se ipsas actuāt, nō tamen vt actiue tantum sunt, sed quatenus sunt etiam passiuæ.

Vnde argumentor secundo, nam quid obstat quominus hic fluxus creationis vt à Deo habeat veram rationem actionis? Aut enim obstat carētia subiecti eo quod actio debet ordine naturæ antecedere rem factam. Et hoc non, quia quoad hoc eadem ratio est de illa dependentia vt est fieri passium: vnde sicut secundum habitudinem dependentiæ suæ vię potest in suo genere antecedere, etiam si non in sit subiecto, etiam poterit in ratione actionis. Et vtrumque magis constabit ex solutionibus argumentorum. Vel obstat perfectio diuinæ potentie: & hoc non, quia actio transiens non pericit potentiam à qua fluit, sed potius quicquid ipsa perfectionis habet, à potentia recipit: non ergo magis derogat perfectioni diui-

diuinae potentiae, quod actio transiens profluat ab ipsa, quam quod profluant ipsimet effectus. Quod vero inter effectum & potentiam mediet actio, non magis derogat perfectioni potentiae Dei, quam quod mediet dependentia: & utrumque prouenit ex limitatione & potentialitate ipsorum effectuum. Denique, etsi gratis demus, respectu alicuius potentiae creaturae actionem transeuntem dici posse extrinsecum complementum, aut perfectionem eius, eo quod talis potentia sit natura sua ordinata & instituta propter talem actionem, tamen necesse non est hoc attribuire actioni emananti a potentia Dei: quia haec potentia talis est, vt non sit ex se ordinata ad actionem, sed solum ex plenitudine perfectionis suae illam habere possit. Quod per quandam participationem conuenit etiam aliquibus principiis agendi creatis, vt supra actum est, & infra disputando de potentijs, latius dicetur. Non est ergo de ratione actionis transeuntis vt sit, quod sit perfectio potentiae actiuae, etiam illo extrinseco & improprio modo.

XXIII. Tertiò argumentor, quia potentia actiua Dei ad extra formaliter loquendo non est intellectus neque voluntas, sed potentia executiua ratione ab eis distincta, vt infra ostendemus disputando de attributis Dei: ergo actio talis potentiae non potest esse formaliter immanens, quia tantum intellectus & voluntas in re materiali agunt immanenter: potentia autem executiua est immediatè actiua ad extra. Actus ergo voluntatis Dei non est ipsa actio, quia ad extra agit, cum solum sit applicatio potentiae executiuae ad agendum. Quin potius, etiam si quis teneat voluntatem Dei esse proximam potentiam agendi ad extra, non recte dicit voluntatem Dei secundum id, quod realiter est in ipsa, esse actionem, quia ad extra producit: nam potius est ipsum principium agendi ad extra, quia est ipsa formalis perfectio voluntatis Dei, quae in ipso potius est per modum actus, quam per modum potentiae receptivae sui actus: principium autem agendi ad extra, nunquam intrat (vt sic dicam) actionem ipsam, cum à tali principio talis actio fluat. Respectus autem rationis, qui intelligitur addi libero actui voluntatis Dei, vt volentis rem quam ad extra producit, non potest habere rationem actionis realis, cum ille nihil sit: haec autem sit vera ac realis productio seu factio, à qua Deus denominatur factor coeli & terrae. Et eadè ratio explicari potest ad intellectum, etiam si in eo ponatur executiua potentia. Vnde recte Scotus in 4. d. 1. q. 1. §. 1. ista ergo generaliter probat, actum intellectus vel voluntatis non posse esse productum terminum vt actionem, sed solum vt principium, quia actio productiua, & id, quod producit, sunt in eodè. In quo fauet aperte huic sententiae, licet in 2. d. 1. q. 5. & alijs locis aliter sentire videatur.

Aliarum opinionum fundamenta soluntur.

XXIV. Ad primam rationem primae opinionis respondetur, concedendo antecedens, scilicet creationem non esse mutationem, negando tamen consequentiam, scilicet non esse actionem est enim ab inferiori ad superius negatiue: actio enim latius patet quam mutatio. Cum vero dicitur actionem includere substantiam motus & relationem, si intelligatur de ratione praecisa actionis (vt argumentum exigere videtur) falsa est assumptio, nam solum includit substantiam fluxus, seu dependentiae cum transcendentali habitudine ad principium, à quo fluit. Si autem intelligatur illa propositio de actione cum motu, seu praesupposito subiecto, sic quoad utramque partem potest bene vel male intelligi: nam si loquamur realiter, seu identice, verum est, talem actionem esse ipsam substantiam motus, tamen id non habet ex eo, quod est actio, sed ex eo, quod est talis actio, scilicet, quia est ex subiecto: secundum praecisionem autem ac for-

males conceptus non est verum, quia motus vt sic dicit actum mobilis, quod non dicit actio vt actio: & ideo quamuis auferatur ratio motus seu mutationis, potest manere substantia fluxus seu dependentiae, quae sufficiat ad rationem actionis. Similiter cum dicitur, relationem coniunctam substantiae motus esse de ratione actionis, id potest intelligi vel de relatione praedicamentali: esultante, vel in causa agente, vel in effectu facto, & sic falsa est propositio, quia actio non est aggregatum ex relatione praedicamentali, & ex motu. Item, quia actio est prior tanquam actio fundandi huiusmodi relationem. Vel potest intelligi de relatione transcendentali ipsiusmet emanationis seu dependentiae ad suum principium, & sic vera est propositio assumpta: non tamen recte inde inferitur, ablata mutatione non manere, nisi relationem praedicamentalem, aut effectum ad causam, aut causae ad effectum: nam adhuc potest manere transcendentalis habitudo ipsiusmet dependentiae à suo principio, quamuis sit dependent a sine subiecto, & sine propria mutatione. Quae omnia tam videntur per se clara, vt vix sit credibile D. Thom. vsum fuisse illa ratione ad concludendum, creationem tantum esse relationem praedicamentalem resultantem in creatura facta. Et ideo aliqui conantur exponere de relatione transcendente: alii, ita vt per eam intellexerit illam dependentiam, quam nos diximus esse in creatura à creatore. Non enim est inusitatus hic loquendi modus apud D. Thom. nam 3. p. q. 2. saepius vocat vnionem relationem, & nunquam distinguit inter relationem praedicamentalem, & modum vnionis, cum: amen negari non possit, quin detur ille modus includens transcendentali habitudinem ad vnibilia. Est ergo probabilis haec expositio, non tamen potest ad omnes D. Thom. locutiones accommodari, vt patet ex solutionibus argumentorum, articulo 3. q. 44. 1. p.

Ad secundum negatur antecedens, est enim creatio actio formaliter transiens, non quod ab vno subiecto transeat in aliud, vt Deza supra impugnare videtur, sed quod effectiue exit ab agente, & est in termino, ideoque ad illum transire dicitur. Petitur vero in illo argumento, an haec actio creatiua sit accidens. In quo Agidius, & alij affirmant, nam est vnioe actio, & consequenter est de praedicamento actionis, quod est vnum ex praedicamentis accidentium. Nec repugnat accidens esse viam ad substantiam, quia generatio substantialis etiam hoc habet: & hoc ipso, quod dicitur via, dicitur quid imperfectum, & entis ens. Cum autem quaeritur huius accidentis subiectum, respondent esse ipsummet terminum: nam licet in vno genere, scilicet termini, sit posterior, tamen in genere causae subiectiuae potest esse natura prior. Sed hoc vltimum difficile creditu mihi est, primò, quia non existit mo creationem habere causam materialem, ergo neque habere potest causam subiectiuam, sunt enim idem. Antecedens patet, quia haec est potissima differentia actionis creatiuae ab omnibus alijs, quod sit ex sola vi agentis sine concursu materiae vel subiecti. Secundò, quia non intelligo, quod terminus via possit esse prior ipsa via sub aliqua ratione includente realem existentiam. Quod addo propter rationem finis, sub qua terminus est prior natura, quia causa finalis vt sic non praerequirat existentiam realem: ac vero causa subiectiua intrinsece praerequirat existentiam realem: ergo terminus non potest sub ea ratione preintelligi ordine naturae suae: vig. quia nullum habet esse reale, quod non per illam viam ad illum peruenerit.

Quapropter facilius videtur posse responderi actionem vt actionem non requirere subiectum inhaesionis, sed principium à quo fluat, quia actio vt actio non dicit habitudinem ad id in quo, sed ad id à quo: nam inde prouenit, quod actio vt actio nullam denominationem formalem conferat passo, sed solum

XXV. Creatio actio est transiens forma

XXVI. Creatio an sit accidens, cuius subiecti.

lum agentis. Veruntamen hæc responsio licet de actione, ut actio est, satisfacere possit, tamen de creatione passiva, seu dependentia ut sic, adhuc restat difficultas, quia fieri ut sic non dicitur habitudinem ad principium, sed ad rem, quæ pendet seu fit, & ideo de illa ut sic explicare oportet, in quo subiecto sit. Vnde iterum virgeri potest difficultas de actione, nam licet actio, ut actio non respiciat subiectum inhesionis, tamen in re ipsa semper habere debet aliquod subiectum inhesionis.

XXVII. Multi ergo negant hanc dependentiam, quæ est creatio, esse accidens, asserentes esse modum substantiale rei, quæ creatur, qui reductivè pertinet ad prædicamentum substantiæ: quia nihil aliud est, quam ipsamet substantia secundum quod est in fieri, & quasi in statu imperfecto. Idque confirmari potest, nam motus propter hanc causam non collocatur ab Aristotele in aliquo prædicamento, sed reducitur ad prædicamentum sui termini: quod intelligendum est de motu præcisè, ut est via ad terminum, quia, ut est actio vel passio, in suis prædicamentis collocatur: quia, ut sic comparatur per modum formæ ad agens vel patiens, tamen ut via non proprie comparatur ad terminum ut formam, sed solum ut imperfectum ad perfectum. Sic ergo creatio passiva quatenus est via ad terminum substantialem, reducitur ad prædicamentum substantiæ: non habet autem rationem passivam, quia non est in subiecto. Vnde quatenus illud fieri concipitur, ut prius natura suo termino, concedendum est non esse in subiecto, sed concipi quasi in se: quod non est inconueniens: imò potius hæc est singularis excellentia, & modus dependentiæ creaturæ. In eodem vero instanti temporis, in quo fit, est per intimam coniunctionem, & quandam identitatem in ipso termino, non tanquam in subiecto, sed secundum specialem & propriam habitudinem, qua via respicit terminum: in qua non requiritur prioritas naturæ ex parte termini, quia non requirit veram causalitatem, sed meram terminationem. Sicut calefactio & est in re, quæ calefit, & in calore qui fit, in illa ut in subiecto inhesionis quod supponit, in hoc vero ut in termino formali, ad quem tendit, & ideo illud non supponit, sed secum affert, eique identifiatur. Sic ergo in dependentia creaturæ, ablato ordine ad subiectum, quod non habet, relinquatur habitudine ad terminum, in quo non est tanquam in subiecto, sed alia speciali & propria ratione, ut quidam modus eius. Hoc enim commune est multis aliis modis, ut habeant propriam rationem efficiendi, ut constat de modo unionis, & de modo substantiæ, ut infra videbimus.

XXVIII. Vnde consequenter dici potest, illam dependentiam creativam, ut habet rationem actionis, non esse actionem accidentalem, cuiusmodi est illa, quæ indiget subiecto, sed esse actionem substantialem: ideoque non collocari in prædicamento actionis, sed reduci ad prædicamentum substantiæ. Vel addi etiam potest, in prædicamentis accidentium non tantum collocari ea, quæ sunt vera ac propria accidentia, habentia veram inhesionem in subiecto, sed etiam multa, quæ imitantur modum accidentium in denominatione, & quasi in formatione extrinseca, vel intrinseca, ut habitus, locus continens, & similia, & fortasse actio ut actio in uniuersum ita se habet: sic ergo in proposito dici potest, quod licet dependentia creationis in se sit modus quidam substantialis, tamen per respectum ad agens induit modum accidentis, idque satis est, ut in prædicamento actionis collocetur. Quæ responsio est probabilis, sed prior verior videtur, ut dixi in 3. tom. 3. par. disp. 50. sect. 5. Ex quibus responsum etiam est ad tertium argumentum eiusdem primæ sententiæ.

XXIX.

*Actio m.
non fit
quæ est Dei.*

Ad quartum responderetur falsum esse antecedens, scilicet, nullam esse actionem transeuntem respectu Dei: quin potius omnis actio transeuntis, est actio ipsius

Dei: nam si sit à creatura, est à Deo per generale concursum, ita ut una indiuisibilis actio eadem sit creaturæ, & Dei. Quo fit, ut non solum omnis actio transeuntis agens creati, sit etiam transeuntis respectu increari, qui extra utrumque fluit, sed etiam omnis actio immanens agentis creati, sit transeuntis respectu Dei: quia, ut est à Deo, fluit extra ipsum. Nec dici potest, has actiones non comparari ad Deum ut actiones, sed ut effectus, tum quia gratis hoc dicitur, cum habitudo ad utrumque agens sit eiusdem modi, tum etiam, quia illa actio tendit in ulteriorem terminum, unde ab utroque agente est, ut fluxus quidam ad terminum, & hoc est esse actionem. Denique, quia ad actionem non est actio. Et eisdem rationibus à fortiori concluditur, cum Deus agit se solo ex præsupposito subiecto, ibi interuenire actionem transeuntem Dei: quis enim credat calefactionem, vel illuminationem factam ab igne vel Sole esse actionem, non vero factam à solo Deo? aut aliquid minus in re habere hanc quam illam? aut si nihil minus in re habet, non esse æque veram actionem.

Ad primam ergo probationem illius antecedentis responderetur ex intima Dei præsentia solum concludi Deum agere in omnibus immediate virtutis & suppositi, non vero sine actione media: hæc enim non intercedit propter distantiam agentis, sed actus quia est formalis causalitas eius, quæ semper esse debet in effectu. Ad secundum responderetur concedendo sequelam: nam potentia executiva Dei vere est principium sui effectus & suæ actionis: est enim de ratione actionis transeuntis, ut realiter fluat à sua potentia: D. Tho. autem citato loco, vel loquitur iuxta primam sententiam, vel loquitur de potentia Dei respectu actus immanens, qui etiam est causa effectuum ad extra. Ad tertium iam dictum est, quomodo actio ut sic, non sit verum complementum potentie actiue, vel si hoc aliquibus largo modo tribuatur, non tamen esse de ratione actionis ut sic.

Ad fundamenta secundæ sententiæ, quatenus sententia dependentiam non distingui ex natura rei à termino, dicendum in primis est, hoc uniuersè sumptum de omni actione & termino eius esse falsum, ut supra tactum est explicando causalitatem efficientis causæ, & infra etiam dicitur tractando de prædicamento actionis. Deinde negatur quoad hoc esse specialem rationem in creatione, & minus in ea distingui dependentiam à termino, quam in aliis actionibus, ut scilicet in superioribus probatum est, & declaratum, quomodo huic distinctioni non obstat, quod creatio sit productio ex nihilo. Nec sequitur processus in infinitum, idem enim inferri posset in qualibet actione, nam qualibet actio suo modo est effectus agentis, à quo fluit, non tamen fit, aut fluit per aliam actionem, quia non fluit ut effectus, sed ut fluxus & dependentia ipsa. Ita ergo creatio lato modo dici potest creatura, quatenus ipsa etiam ex nihilo fit à Deo, tamen non est creatura simpliciter ut res facta, & terminus effectus actionis Dei, sed ut ipsa dependentia & effectio: & ideo ad eam non est necessaria alia creatio, quia eius essentialis ratio est quod sit dependentia, & ideo ad illam non est necessaria alia dependentia. Quæ responsio sumitur etiam ex D. Tho. 1. par. q. 45. artic. 3. ad secundum. Et hinc est, quod licet creatura possit mutare dependentiam ab hoc vel illo agente, tamen in ipsa dependentia non possit mutari habitudo ad hoc vel illud agens, nisi mutata dependentia, quia per se ipsam, & non per aliam dependentiam dicitur habitudinem intrinsecam ad tale agens.

Vnde ad tertiam partem illorum argumentorum responderetur, duobus modis intelligi posse creaturam esse ens essentialiter pēdens à Deo: uno modo, quod ipsa actualis dependentia sit de essentia creaturæ, & sic non est verum, nisi de sola ipsa dependentia actuali, quam constat esse suammet essentialiam modalem. Ipsa vero non est de essentia eius creaturæ, cuius est mo-

SECTIO VI.

Utrum de ratione creationis sit nouitas essendi.

Ergo nouitate mundi duplex est consideratio, una quoad substantiam eius, altera quoad motum. Hæc posterior est propriè Physica, & ideo prætermittenda est in hac scientia, quanquam non poterimus illam, non attingere inferius demonstrando Deum esse, & non posse dari processum in infinitum in causis efficientibus, tam per se, quam per accidens subordinatis. Prior vero consideratio est propriè Metaphysica, nam pertinet ad causalitatem entium quatenus entia sunt: estque necessaria ad declarandam rationem creationis, & ideo in hunc locum optimè cadit.

Argumenta ad partem affirmatiuam questionis.

Diximus enim creationem esse productionem ex nihilo: ergo necesse est, ut res, quæ creatur, prius fuerit nihil: ergo de ratione creationis est, ut ante illam præcedat, non esse simpliciter, & omnino eius rei, quæ creatur: ergo de ratione creationis est nouitas essendi. Patet hæc vltima consequentia, quia omne id, quod habet esse post non esse, habuit aliquando initium essendi, & hoc est habere nouitatem essendi. Secundò, quia de ratione creationis est, ut à cōseruatione distinguatur, saltem ratione & denominatione, iuxta ea, quæ tractanda sunt disp. sequenti: sed nō in alio distinguitur, nisi quia creatio dicit nouitatem essendi, quam non dicit cōseruatio: ideo enim Angelus, qui nunc cōseruatur à Deo eadem actione, qua creatus fuit, non creatur nunc, quia in præsentī nunc non habet nouitatem essendi, ergo. Maior patet, quia si in aliquo effectu non distingueretur creatio à cōseruatione, talis effectus nunquam esset creatus, sed cōseruatus semper, quod planè videtur inuoluere repugnantiam. Quomodo enim cōseruabitur, quod factum seu creatum non est? Tertiò, de ratione creaturæ est, ut non sit æterna: ergo de ratione creationis est, ut non sit æterna: ergo de ratione creationis est nouitas essendi. Consequentia sunt claræ: antecedens vero potest primò Theologicè probari, quia sancti Patres colligunt Verbum esse verum Deum, quia ab æterno productum est. Et inde putant sufficēter probari illam productionem, non esse creationem, quia æterna est: ergo supponit repugnare creationi æternitatem. Consequentia est clara, & antecedēs probatur ex Athanas. orat. 2. con. Arian. & Nazian. orat. 32. cum Scholio Nicet. num. 58. Basil. lib. 4. cont. Eunom. §. Quod Filius non sit creatura, & Cyrill. Alexand. Dialog. 4. de Trinit. Damasc. lib. 1. de fide, c. 8. & 9. Ambros. lib. 1. Hexam. c. 3. & aliis, quos infra referemus. Secundò probatur idem antecedens ratione Philosophica, quia, quod æternū est, est immutabile: repugnat autem creaturæ immutabilitas. Antecedens patet, quia, quod est æternum, necesse est ita infinita duratione permanere, sicut ex æternitate fuit, aliàs esset aliquid æternum finita tantum duratione permanens, quæ est manifesta implicatio contradictionis. Quod autē ex necessitate permanet eodem modo, & in eadem dispositione per infinitam durationem, immutabile est. Vnde confirmatur, nā si creatura esset æterna, cogeretur Deus infinito tempore, vel duratione eam cōseruare. Et eadem ratione ac necessitate eam semper perpetuò cōseruaret, quia non est maior ratio de vna duratione, quam de alia.

Contrariæ opiniones referuntur.

Propter hæc & similia argumenta, aliqui Theologi asseruerunt, de ratione creationis esse, quod per

est modus & dependentia, cum ostensum sit esse quid separabile ab ipsa: & in hoc se su procedit totum illud argumentum, quod proinde nihil concludit. Alio ergo modo intelligendum est creaturam esse ens essentialiter pendens à Deo, quia nimirū est ens talis naturæ & essentia, ut sine aliqua dependentia à Deo existere non possit. Et hic sensus est verissimus, probaturque optimè ex natura entis participati. Inde vero non fit, actualement ipsam dependentiam esse de essentia, sed solum cōditionem seu imperfectionem illam, ob quam talis natura eget dependentia, esse essentialē. Quod patet, quia licet sit de essentia creaturæ, ut pendeat à Deo, non tamen ut pendeat à solo Deo, aut (quod idem est) ut pendeat per dependentiam dicentem habitudinem ad solum Deum, quam uis etiam possit per talem dependentiam sufficēter pendere: ergo non determinat sibi essentialiter certam dependentiam, sed solum conditionem, aut indigentiam dependentiæ.

Atque hinc constat primò, falsum esse primum illatum illius sententiæ, nam res, quæ propriè creatur, non determinat sibi aliquam determinatam dependentiam omnino immutabilem ac inseparabilem, ut probauimus. Secundò constat, falsum etiam esse secundum & tertium illatum illius opinionis, quia etiam dependentia à solo Deo non est essentialis, aut prorsus immutabilis in omni re creata. Alias res omnes, & formæ, & accidentia penderent à Deo nunc & semper per aliquam dependentiam essentialē ac immutabilem respicientem solum Deum: quia ex se aptæ sunt sic dependere, & hoc satis esse posset ad earum existentiam, ac denique, quia sunt veræ creaturæ producibiles ex nihilo. Ex quo vltierus sequitur primò, in omni formarum productione adm sceri veram creationem cōtra ea, quæ supra probata sunt, & quæ docet D. Thom. prima parte, quæst. 45. artic. 8. Sequitur secundò agentia creata, vel nihil agere, vel actum agere: vel saltem non attingere efficiendo ipsas formas, vel substantiales, vel accidentales. sed ad summum modos vel vniones earum: solumque Deum creare omnes formas. Vnde vltierus sequitur tertio, nullam esse naturalem rationem, ob quam potius aliæ formæ desinant esse per separationem à subiecto, quam anima rationalis: quæ omnia sunt contra veram Philosophiam, & sanam doctrinam, velati tractauimus in 3. Tom. 3. part. disp. 9. sect. 1. versus finem.

Et ex his & ibi dictis satis constat falsum etiam esse quartum illatum illius sententiæ: nam illa ratio, quæ ex dependentia essentiali & immutabili infert, non posse dari instrumentum creationis, nititur falso fundamento: imò apertè petit principium, nam supponit de ratione creationis esse, ut sit dependentia à solo Deo, quod probandum erat. Adde, quod auctores illius opinionis coguntur ponere in rebus generabilibus simul duas dependentias, vnā essentialē à solo Deo, & aliam quasi accidentalem (connaturalē tamen) à causis creatis: ergo licet res ingenerabiles habeant essentialē dependentiam à Deo, & non habeant connaturalem ab agente creato: nihilominus posset Deus supernaturaliter facere, ut fierent ab agente creato per dependentiam quasi accidentariam & præternaturalem. Sic enim gratia, licet habeat dictam dependentiam essentialē, iuxta illam sententiam, & non habeat aliam dependentiam connaturalem, nihilominus fit supernaturaliter per sacramēta: ergo ita dici posset de angelo quantum est ex vi illius rationis: illa autem secunda dependentia esset vera creatio, quæ esset actio, nisi dicatur talis angelus fieri ex se ipso, quod improbabile est: illa ergo ratio multis modis est inefficax, falsumque habet fundamentum.

per eam communicetur esse post non esse, ita ut reali successione seu duratione esse sequatur post non esse. Ita sentit Albertus Magnus in 2. d. 1. artic. 6. & 10. & 8. Physic. 1. Bonavent. in 2. dist. 1. ar. 1. q. 1. Richard. ibid. art. 3. q. 4. Marfilibi, q. 1. artic. 2. Henric. quolib. 1. q. 7. & quodlib. 9. q. 17. Qui omnes ex hoc fundamento docent impossibile fuisse res etiam substantiales & incorruptibiles creatas esse ab æterno: idemq. sentierunt nonnulli Philosophi, ut Philoponus in libro, quo responder ad argumenta Procli pro æternitate mundi, c. 3. Et in huius sententiæ fauorem plura congerit argumenta Toletus 8. Physic. c. 2. q. 2. qui eam etiam amplectitur.

IV.

Contraria sententiā supponitur ab Arist. 8. Physic. (si verum est ipsum cognouisse creationem) eam vero præcipue defendit D. Thom. 1. p. q. 46. art. 2. quem sequuntur eius discipuli, Caiet. ibi. Ferrar. 8. Physic. q. 3. Herueus tract. de æternit. mundi. quæst. 2. Et in 2. d. 1. ubi etiam Capreol. & Deza. atque etiam Egidius. Ocham, Gabriel, Argentina, & præcipue Greg. q. 3. & Durand. q. 2. qui hoc limitat ad creationem rerum incorruptibilium. Scotus vero quæst. 3. problema esse existimat.

Quæstionis resolutio.

V.

Mihi opinio D. Tho. vera esse videtur quoad hanc partem. Ad rem vero declarandam & confirmandam aduerto, duobus modis posse rem aliquam vel productionem esse æternam. Vno modo ex intrinseca necessitate sua: quomodo diuini Verbi generatio æterna est. Alio modo absq. necessitate simpliciter ex libertate causæ volentis ex æternitate eam efficere.

VI.
Creatio nō
necessario
æterna.

Dico ergo primò: Repugnat creationi, quod sit ab intrinseco æterna. Vnde dici potest nouitas essendi, esse de ratione creationis, vel actus, vel saltē aptitudinis. Hæc assertio in primis sequitur ex fide, tum quia de fide est nullam creationem actus fuisse æternam: ergo multò magis, nullam ex necessitate esse æternam: tum etiam, quia de fide est Deum nihil extra se agere ex necessitate naturæ. Vnde concluditur ratio, quia omnis creatura (sub qua etiam ipsa creatio comprehendi potest, ut suprà vidimus) non habet ex se esse, & consequenter nec necessitatem essendi: ergo nec creatio ex se potest habere hanc necessitatem, sed neq. ab extrinseca causā illam habet: ergo non potest esse æterna in prædicto sensu. Atque hinc sequitur posterior conclusionis pars nimirum de ratione creationis esse nouitatem essendi saltē aptitudinis. Quia illi ex ratione sua nō repugnat hæc nouitas: neq. etiam repugnat ex parte Dei, quia, ut infra ostendemus, nihil extra se agit Deus ex necessitate naturæ: ergo.

VII.
Nulla ratio
naturalis
probat mū-
dum esse
ab æterno.

Atq. ex hac conclusione obiter constat, non posse ratione naturali demonstrari mundum esse ab æterno: suppono enim ratione naturali constare mūdum habuisse esse per creationem, ut suprà probatum est. Vnde sic concluditur ratio, nam demonstratio tantum est de necessariis: sed creationem mundi semper esse non est necessarium, neque ex intrinseca necessitate eius, neq. ex extrinseca necessitate agentis: ergo nō est demonstrabile. Non immorabor autem in soluendis rationib. Aristotelis, in quo alii Scriptores satis erudire laborarunt, tum ob hoc ipsum, tum etiam, quia rationes Philosophicæ, vel nullius momenti sunt, vel eo potissimum tendunt, ut probent mundum non incepisse per naturalem generationē: quod verissimum est, quicquid sit de rationum efficacia. Ratio autē Metaphysica, seu Theologica, quæ potest esse alicuius difficultatis vel momenti, statim attingetur.

VIII.
Dubium
dissoluitur.

Dubitare enim potest aliquis circa probationem huius assertionis, nam videmur fundare rem certā in principio incerto & opinabili, nimirū quod crea-

tio sit aliquid creatum, & extra Deum: quod incertum est, ut patet ex sectione præcedente. Respondetur, ad rationem factam satis esse, quod creatio passiva, seu fieri creaturæ (sive re, sive ratione tantum a creatura distinguatur) sit extra Deum, & consequenter extra omnem necessitatem essendi. Dices: Ergo si supponamus creationem actiuam esse in Deo, & nō in creatura, illa habebit necessitatem essendi, eritque ab intrinseco æterna: ergo ex necessitate inferret creationem passiuam æternam. Respondetur communiter distinguendo antecedens, scilicet, quod erit æterna illa actio quantum ad rem, quam ponit in DEO, non vero quantum ad relationem rationis quam connotat ad creaturam: hæc enim non intelligitur esse donec creatura existat. Quod si initer, quia illa actio non est actio secundum id, quod relatio rationis illi adiungit, id enim nihil est, sed secundum id, quod est entitatis & realitatis in ipsa. Respondendum est, in actione illa duo posse considerari. Vnum est esse illius: aliud est actualis efficacia eius, seu quod passionem inferat actualiter: quoad primum æterna est, quoad secundum vero minime, quia illa actio tantæ est nobilitatis & perfectionis, ut non inferat seu ponat terminum suum, nisi quando vult operans. Et quia actio ut actio non tantum dicit entitatem illius actionis secundum se, sed connotat etiam actuale coniunctionem, seu emanationem passiuam termini, ideo simpliciter illa actio non est ex necessitate æterna, sed potest esse temporalis.

Atque hæc quidem doctrina vera est, si quis tamen illam attentè consideret, intelliget, illud quidquid est per modum actus, quod intelligitur æternum in Deo, non esse veram actionem, prout actio significat actualem viam & fluxum manantem ab agente, & tendentem in terminum, nam huiusmodi actio non est re separabilis a termino, cum consistat in actuali fluxu eius. Ergo quicquid intelligitur æternum in Deo, est per modum actus, qui sit principium agendi, sive sit principium tanquam ipsa potentia vel forma, a qua in tempore manat actio, sive sit per modum actus immanentis applicantis potentiam exequentem, ut tali tempore actionem inferat. Quomodo est ab æterno in Deo actus voluntatis, quo vult creare, non tamen pro ipsa æternitate, sed pro tempore vel momento, quod ipse definire voluit.

Ex quo facile soluitur argumentum, quod maxime potuit Philosophos mouere, nam si creatio est in tempore, oportuisset Deum mutari, saltē ratione voluntatis creandi, nam si in tempore creat, in tempore vult creare: ergo mutatur. Distinguendum est enim primum consequens, in tempore vult ex parte actus, vel ex parte obiecti. primum est verum, secundum falsum, id est, si sit sensus, in tempore incipit habere actum, quo vult creare, vel liberam eius determinationem, sic negatur consequentia, nam per actum æternum velle potuit ex æternitate creationis, quam facit in tempore: si vero sit sensus, in tempore vult creare obiectiue, id est, quod creare in tempore fuit obiectum diuinæ voluntatis, sic est verum consequens. Ad quod explicandum dici communiter solet, verius ac proprius dici voluisse Deum in tempore creare, quam quod in tempore voluerit creare: quia in priori locutione illud in tempore coniungitur cum verbo creare: in posteriori autem videtur coniungi cum ipso velle. ex hoc autem vero sensu non sequitur vlla mutatio, cum voluntas illius temporalis obiecti sit æterna. Quid autem sit illa voluntas æterna, quid ve illi addat in ipsa æternitate libera determinatio ad temporale obiectum, dicendum est infra tractando de attributis Dei: nam ad præsens non refert, eadem enim est difficultas, etiam si intelligamus illam liberam determinationē Dei, esse ad creationem æternam.

Dico

Dico secundò: Non est de ratione creationis nouitas essendi actualis, seu quod: non fiat ex æternitate. Probat, quia neque in definitione creationis recte intellecta hoc includitur, neque ex aliquo alio capite id est necessarium, aut oppositum repugnat. Prior pars probatur, nam cum creatio dicitur esse productio ex nihilo, illud ex non significat successiōnem vnius post aliud, vt cum dicimus vespertinum tempus fieri ex matutino: nam præterquam, quod illa locutio est valde impropria & inepta ad definitionem, denotat etiam ordinem per accidens, nisi in successiuius quatenus successiua sunt: creatio autem non est ex se successiua emanatio, sed momenanea, seu tota simul. Illud ergo ex nihilo, vel negatiue sumptum significat carentiam causæ materialis, & ex hac parte nulla est necessitas nouitatis essendi, quia creatio etiam si esset æterna, potuit esse independens à materiali causa. Vel denotat habitudinem ad terminum à quo, qui debet esse simpliciter non ens, & sic denotat tantum ordinem naturæ, non durationis, vt etiam Auicenna notauit 6. suæ Metaphysicæ capite. 2. Hic autem natura ordo in hoc tantum consistit, quod creatura de se nullum omnino esse habet, nisi ab alio communicetur per creationem, & ita ex se est nihil negatiue id est, non habet ex se esse. Atque hac ratione etiam si ab æterno crearetur, ex nihilo crearetur, quia ex non habente esse ex se, fit habens esse ab alio, ita vt ipsummet esse (quod si non sit: et, nihil esset) per creationem fiat. Et tunc licet in nulla duratione reali verum sit dicere creatura non est, aut nihil est, nihilominus verum est dicere, prius natura esse nihil quam aliquid, quia illud prius natura non excludit ita esse in aliqua duratione reali, sed explicandum est negatiue, scilicet, quod sine causalitate, quæ est per creationem res nihil esset. Quod recte notauit Scotus in 2. distinct. 1. quæstio. 2. distinguens duplicem prioritatem naturæ, positiuam scilicet & priuatiuam. Sicut in eodem instanti, in quo forma ingreditur materiam, dicitur expelli priuationem, quæ dicitur in materia esse prius natura, quam introducat formam, non formaliter seu positiuè, sed causaliter seu negatiue, quia nisi introduceretur forma, ibi esset priuatio: sic ergo in præsentī intelligendum est.

Posterior pars probatur, quia ex nullo alio capite potest ostendi repugnantia, quod facillimè constabit soluendo difficultates in principio positas. Nunc autem declaratur breuiter, quia id non repugnat ex parte Dei, vt constat, cum sit omnipotens, nec repugnat ex parte ipsius esse creati vt sic, quia licet ab æterno fiat, erit vere creatum & pendens: non est enim de ratione talis esse creati, quod à parte ante aliquando non fuerit, sicut non est de ratione eius, quod à parte post aliquando futurum non sit: solum ergo est de eius ratione, vt non sit à se, & quod non habeat absolutam necessitatem essendi: vtumq; autem habet etiam si ex æternitate fieret, quia & ab alio effectiue manaret, & ex libera eius determinatione penderet. Neque etiam æternitas effectus repugnat libertati causæ: quia sicut determinatio diuinæ voluntatis æterna est, & nihilominus est libera, quia prius ratione quam illa voluntas intelligatur determinata in sua æternitate, intelligitur indifferens ad hoc vel illud obiectum extra se volendum: ita licet ab æterno, & pro ipsa æternitate crearet, esset indifferens prius secundum rationem ad creandum, vel non creandum. Rursus neque ex modo, quo fit creatio, repugnat eam esse æternam, quia non fit successiue, sed tota simul, & indiuisibiliter, & ideo quamuis æternitas ipsa intelligatur indiuisibilis, potest illi coexistere creatio.

Dicunt aliqui, quamuis creatio vt sic tota simul fiat, tamen conseruationem fieri successiue: creatio autem æterna, necessario habet adiunctam conseruationem & infinitam durationem successiuam: cū

ergo repugnet successiōnem esse æternam, vt supponimus, repugnabit etiam creationem esse æternam salutem ob adiunctam conseruationem. Quæ obiectio haberet quidem locum in opinione Bonauenturæ & aliorum, qui putant in esse rerum incorruptibilibus, aut earum duratione seu æuo esse realem successiōnem: illa tamen sententia falsa est, vt infra ostendemus, disputando de durationibus. Quocirca falsum etiam est, in conseruatione perpetua harum rerum, esse necessariam aliquam realem successiōnem, nam in eodem esse permanente, & in eadem duratione indiuisibili conseruantur, & eadem indiuisibili actione, vt disput. sequenti dicam. Solum nostro concipiendi modo illa conseruatio, vel duratio apprehenditur per modum successiōnis: quia non possumus aliter mensurare aut concipere illam durationem, nisi quasi per coexistentiam ad infinitam successiōnem imaginariam.

Atq; ita facillè etiam intelligitur, ex æterna creatione non sequi yllam realem infinitatem in re creata: nam licet duratio æterna dicatur infinita quatenus caret principio: ita tamen solum est vel quædam extrinseca denominatio coexistentiæ ad æternitatem Dei, quatenus principio caret, vel quod verius videtur negatio quædam initii in existendo: in re tamen nulla perfectio infinita adiungitur creaturæ, sed eadē semper existens, Sicut Angelum coexistere vel durare mille annis, celestis motus non est in illo maior perfectio physica, quam existere vno momento, sed est eadem secundum se totam sine intermissione durans: ergo ex nullo capite repugnat creationi esse æternam.

Et hinc vltèrius colligo, non esse necessariam limitationem quam adiungit Durandus de rebus incorruptibilibus, nam etiam creatio rerum permanentium corruptibilium, si tota simul absque successiōne fiat, vt ex se postulat rerum permanentium conditio, non requirit extrinsecam rationem sua nouitatis essendi, neque habet vnde intrinsecè illi repugnet æternitas essendi: nam totus discursus factus eodem modo potest ad huiusmodi res applicari. Sed inquit Durandus rei corruptibili repugnare infinitam durationem etiam in sensu declarato: quia non potest res corruptibilis infinito tempore durare: res autem ab æterno facta, necesse est, vt in infinito tempore duret. Responso communis est, argumentum probare rem corruptibilem, non posse ab æterno creari, & naturæ suæ relinqui: quia hinc sequitur illa contradictio, scilicet, quod duret res, & non duret tempore infinito: non tamen probare absolute repugnare huiusmodi res creari ab æterno, quia potuit Deus non illas relinquere suæ naturæ, sed infinito tempore eas conseruare.

Aliter vero respondendum censeo, res corruptibiles etiam posse infinito tempore durare suæ naturæ relictas, si ab sit contrarium agēs, vel ita sit affectu seu dispositum, vt in eas agere non possit, quia nulla res seipsam interimit, per se loquendo. Si autem res corruptibiles ab æterno crearentur, nihil possent ex æternitate pati à contrariis agētib; quia nihil possent pati, nisi per motum successiuum, quem repugnat esse ex æternitate. Dico autem à contrariis agentibus, quia agimus de actione corruptiuæ: actio enim perfectiuæ, vt illuminatio, visio, intellectio, optimè potest esse æterna quia tota simul sine resistentia fieri potest, & semel facta, potest ex se infinito tempore durare. Quomodo dixit Augustinus sexto de Trinitate, capite primo, quod splendor ignis aut Solis coæternus illi esset, si ignis, aut Sol esset æternus. At vero actio corruptiuæ, quæ fit cum resiliunt a contrariis, motum & successiōnem requirit, & ideo esse non potest ex æternitate, vt Durandus ipse docet, & nos supponimus. Atque ita fit, vt res corruptibiles ab æterno create, & suæ naturæ relictæ, id est, nulla adhibeat speciali productione Dei præter generalem influ-

XIV.

Res ab æterno creata non infinitè perfecta.

XV.

Res corruptibiles permanentes ab æterno creari possunt.

Obiectio Durandi.

Communis responsio.

XVI.

Vt notat responsio.

influxum, infinito tempore possint durare ex defectu actionis contrarii agentis. Ita ut licet ignis & stupa ex æternitate creata essent propinqua, non posset ignis in æternitate agere in stupam, & per consequens, neque per infinitum tempus imaginarium. Probat, quia si ignis ageret in stupam, vel simul & indivisibili actione illam corrumpere, & in se commutaret, vel successivè alteraret. Primum dici non potest, tum quia excedit efficacitatem ignis, tum etiam, quia repugnat positioni, nam si ignis æternus indivisibili actione statim generaret alium ignem, tam æternus esset genitus sicut generans: ut autem generetur ex stupa, necesse est stupam aliquando existisse: erunt ergo simul in æternitate stupa, & ignis genitus ex stupa: quod planè repugnat. Secundum etiam dici non potest, quia (ut supponitur) successiva alteratio æterna esse non potest. Idque facile intelligi potest explicando argumentum factum: nam alteratio successiva est ex contrario, & per eam remouetur contrarium à dispositione præexistente in ipso: ergo si successiva alteratio est æterna, etiam passum existens cum dispositione contraria, illi alterationi est æternum: ergo in ipsa æternitate simul habuit illam dispositionem, & fuit illa priuatum per contrariam alterationem, quæ est aperta repugnantia. Et ratio à priori, est, quia res, quæ ab æterno creatur, in aliqua reali dispositione creatur, & ideo necesse est, ut in ea duret per infinitum tempus, ergo in toto illo non potest fieri alteratio contraria: necesse est ergo, ut in tempore incipiat. Et ob eandem rationem, si homo al quis ab æterno crearetur, etiam in pura natura, non posset per infinitum tempus pati aliquam alterationem ab intrinseco, quia eadem est ratio de alteratione vnius partis in aliam, vel caloris naturalis in humores aut nutrimentum, quæ est quorumcumque aliorum agentium, vel patientium, & ideo talis homo non indigeret cibis per infinitum tempus, & pro eodem non solum non moreretur, sed neque mori posset.

XVII.

Dices: Hæc omnia sunt præternaturalia reb? corruptibilibus, & agentibus ac patientibus contrariis: iam ergo non relinquuntur huiusmodi res suæ naturæ, ut supponebatur. Respondetur, his & similibus argumentis & illationibus declarari saltè à posteriori, creationem æternam non esse consentaneam naturis harum rerum, quia vnaquæque res natura sua postulat existere, atque etiam fieri in ea mensura, & in eo statu, in quo possit actiones suas exercere modo naturæ suæ accomodato. Res autem corruptibiles in æternitate factæ pro ipsa æternitate, nihil accommodatum sibi agere possent. Vnde neque etiam postea ex se possunt inchoare actionem & passionem: nam illud tempus imaginarium infinitum, pro quo necessario durarent in dispositione, in qua creatæ essent, non haberet certum terminum à parte post, sed ante quodlibet instans signatum posset finire, & ita etiam ante quodlibet instans posset actio creaturæ inchoari: ergo non possent ex se inchoare actionem determinando instans, pro quo esset inchoando, sed hoc ad Deum pertineret, quod etiam præternaturale est. Nihilominus tamen supposita creatione æterna, dicimus hæc omnia naturali necessitate sequi, & ex illa suppositione æternæ creationis dicimus, quod licet in reliquis relinquatur huiusmodi res suis naturis, infinito tempore durabunt.

XVIII.

In corruptibiles: substantia non omni in se con-naturaliter existere: ut ab æterno creata.

Addo vero ulterius hanc improportionem, siue (ut sic dicam) præternaturalitatem, licet non omnino æqualem, penè eandem reperiri in creatione æterna rerum incorruptibilium, quia necessarium est rem quancunque ab æterno creatam omnino immutatam manere per infinitum tempus, tam in substantia, quam in accidentibus omnibus, cum quibus creata est, quia omnia illa sunt æterna, ideoque ex ea parte infinita in duratione, secundum totam

realitatem, vel modum realem, in quo ab æterno creata sunt: ergo necesse est, ut pro infinita duratione immutata maneat. Omnis autem creatura, quantumvis incorruptibilis, mirabilis est secundum locum, aut alias operationes, & ideo etiam illi præternaturale est in eo statu fieri, in quo non possit suos motus aut operationes naturales exercere, vel variare per infinitum tempus. Nihilominus tamen hoc non est simpliciter impossibile aut repugnans, quod nos intendimus.

Argumentorum solutiones.

PRIMUM argumentum in principio factum, iam est sufficienter solum ex dictis: ostendimus enim non esse de ratione creationis, ut ipsam nihil antecederet reali duratione, sed solum ordine rationis & causalitatis. Neque obstat, quod Anselmus in Monolog. c. 8. etiam approbat illam expositionem, ut quod creatur, ex nihilo fieri dicatur, eo quod prius erat nihil, & per creationem fit aliquid. Nam prius ibi docet veram interpretationem superius traditam, quod scilicet per illam particulam negetur omne subiectum, & omnis materia, ex qua creatio fiat: postea vero adhibet illam aliam interpretationem, non ut necessariam, neque ut convenientem creationi ex eo præcise, quod creatio esset, sed ut declarantem creationem, prout facta est.

Ad secundum respondetur primò, nullum esse inconueniens concedere rem creati actione, qua conseruatur, ut mox dicemus. Deinde dicitur, etiam in creatione æterna posse ratione distingui creationem à conseruatione. Ut enim illa creatio dicitur esse absoluta in ipsa æternitate, ut simplex participatio esse creati, habet rationem creationis, ut verò illa concipimus quandam successione imaginariam, sic pro quolibet instare signato talis successione habet rationem conseruationis. Quod fere eodem modo apprehendimus in æterna Verbi generatione. Verum enim est in sua æternitate, est vera productio & generatio, ut verò intelligitur coexistens instantibus nostri temporis aut imaginariis, est (ut ita dicam) permanentia quædam in eadem generatione: nomen enim conseruationis, quod imperfectionem denotat, illi tribuendum non est. Vide D. Th. q. 3. de potent. art. 14 ad 10.

Ad tertium negatur antecedens, nempe æternitatem repugnare rationi creaturæ. Ad Patres autem primò dici potest loqui ex suppositione fidei, quæ docet nullam creaturam esse ab æterno creatam: ex quo recte colligunt, si Verbum æternum est, creaturam non esse. Quia vero interdum significat creaturæ repugnare coæternitatem ad Deum, intelligendum id est iuxta priorem conclusionem. Quomodo dixit Augustinus 12. de Cinit. capit. 15. licet angeli essent ab æterno creati, nihilominus non fuisse futuros coæternos creatori suo, ille enim semper fuit æternus immutabilis, isti autem facti sunt. Ad rationem respondetur, quod est ab intrinseco æternum, esse ab intrinseco immutabile: quod vero est ab extrinseco factum in æternitate, non oportet, ut ab intrinseco immutabile, sed satis esse, si pro ipsa æternitate, vel pro duratione infinita, quæ in illa cogitur, immutatum maneat.

Vnde ad confirmationem concedo, hoc ipso, quod Deus creat aliquid ab æterno, ex necessitate debet illud conseruare infinito tempore imaginario, in sensu declarata. Neque hoc est inconueniens, quia hæc non est necessitas absoluta, sed ex suppositione, quæ proportionaliter habet locum in qualificatione actionis Dei. Nam si vult producere rem in tempore, saltem pro illo tempore necesse est, ut eam conseruet: ergo vult producere in æternitate, quid mirum, quod pro æternitate illam necessario conseruet? Hæc vero necessitas tantum est à parte antè,

quia ascendendo versus initium, nunquam reperitur terminus in illa duratione; non vero à parte post, quia in quocunque instanti signato in illa eternitate posset Deus cessare ab illius rei conseruatione, & ante quolibet signatum in quolibet etiam signabili posset cessare pro suo arbitrio. Cetera de hac materia in 8. Phisic. remittimus.

DISPUTATIO XXI.

De prima causa efficiente, & altera eius actione quæ est conseruatio.

Explicata prima emanatione omnium rerum à prima causa, dicendum sequitur de dependentia, quasi continua; seu perpetua, quam in suo esse & operatione habent ab eadem prima causa; seu e conseruo de influxu; vel gubernatione, quam eadem prima causa habet circa suos effectus quos creauit, vt subsistere possint & operari: ad hæc enim duo capita, conseruationis, & cooperationis seu concursus, tota diuina gubernatio, quæ effectus est diuinæ prouidentie, reuocatur. In hac ergo disputatione de priori capite, in sequenti de posteriori dicemus. Circa conseruationem autem, duo præcipue videnda sunt, nimirum quæ sit necessitas eius, & quomodo à creatione seu productione distinguatur.

SECTIO I.

An posstratione naturali demonstrari, entia creatâ in suo esse semper pendere ab actuali influxu prima causa.

Primum quidem videri potest non ita pendere, quia antequam res accipiat esse, mirum non est si ab alio pendeat in fieri: quia cum ex se non habeat esse, non potest illud habere donec ab alio recipiat, quod est rem fieri: at verò postquam res semel accepit esse, iam non est cur ab actuali influxu alterius continuo pendeat, quia hic actualis influxus est quasi continua quædam, seu potius repetita collatio ipsius esse. hæc autem non solum non videtur necessaria, verum etiam superflua: nam quolibet res retinebit esse semel sibi datum, etiam si amplius non detur, dummodo non auferatur. Nulla enim res se ipsam priuat suo esse: ergo si semel detur, illud, quantum est ex se, perpetuo retinebit, etiam si amplius actualiter non conseruatur, dummodo posstratione seu per aliquam actionem contrariam non auferatur. Et confirmatur hoc maxime in entibus incorruptibilibus, quæ sunt entia necessaria & de se, eisque per se conuenit esse: ergo non indigent actuali conseruatione vt sint, quia licet conseruatio cesseret, nulla causa saltem extra Deum potest exercere actionem circa illa, qua ipsa priuet suo esse; neque ipsa priuabunt, cum hoc propria naturæ repugnet. Atque eadem ratio procedit de entibus corruptibilibus, saltem quando à contrariis agentibus non corrumpuntur.

Secundo videri saltem potest, non posse aliud probari ratione naturali, quia nec ex potentia Dei, neque ex indigentia creaturæ id satis ostendi potest. Prior pars probatur, nam potius videtur pertinere ad potentiam Dei vt possit tales effectus facere, quia postquam facti sint, in suo esse permaneant, etiam si agentis operatio cesseret: sicut spectat ad industriam & potentiam humani artificis vt tam firmum faciat ædificium, quod perpetuo permanere possit post finitam actionem artificis: non ergo repugnat hoc o-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

mnipotentie Dei neque ex illa potest oppositum colligi. Altera pars vero probata est ex priori argumento: indigentia enim creaturæ in hoc solum videtur consistere vt non possit habere esse nisi ab alio datum: non vero in hoc, vt non possit retinere illud, nisi continuo detur. Et confirmatur, nam si quæ esset vniuersalis imperfectio creaturæ, ob quam indigeret hac conseruatione, maxime quia non participat esse à Deo cum æqualitate, vel cum eadem perfectione, qua est in Deo: at hæc ratio nullius momenti est, tum quia etiam si esse creaturæ hoc modo esset independentens, non propterea esset æquale, nam adhuc esset aliis infinitis titulis inferius: tum etiam quia neque è contrario sequitur, si esse effectus perfectione sit inferius esse causæ, debere etiam esse actu pendens: nam in causis secundis oppositum accidere videmus: aurum enim fit à sole cum quodam esse minus perfecto, in quo tamen non pendet in conseruari ab ipso sole. Et calor conseruatur cessante actione ignis, etiam si non perueniat ad perfectionem caloris ignis. Et domus ad extra est longe diuersa & inferioris rationis ab idea domus, quam artifex habet; & nihilominus permanet cessante influxu artificis: cur ergo non poterit idem dici de effectibus primæ causæ? aut quæ singularis ratio in illis poterit assignari?

De hac quæstione inter Theologos nulla est de hac re opinionum varietas. Quamuis qui negant Deum immediate operari in qualibet actione creaturæ, cogentur sine dubio negare rem omnem creatam, seu omne ens per participationem, pendere immediate ab actuali influxu Dei, quia quod non pendet in fieri, neque in esse pendeat. Sed de falso illius opinionis fundamento, disputat sequenti dicendum est. Nunc ergo licet potissimum agamus de effectibus qui à Deo immediate creantur & fiunt; tamen vt vniuersalis sit disputatio, quoniam est omnium ratio eadem, supponimus omnia à Deo immediate fieri, etiam si non semper ab illo solo fiant. Rursus qui negant creationem rerum posse probari ratione naturali, multo magis negabunt posse probari necessitatem conseruationis. Seg illud fundamentum iam est à nobis improbatum. Tamen adhuc supposita demonstratione necessitatis creationis, non est facilis ad probandum necessitas conseruationis.

Resolutio quæstionis.

Dicendum tamen est, omnia entia extra Deum pendere in suo esse ex diuina conseruatione. Hæc assertio sub his terminis certissima est, & de fide, Traditurque frequenter ab Ecclesiæ Patribus, præsertim ab Augustino libr. 4. Genes. ad liter. capit. 12. vbi tractans illa verba Genes. 2. Et requieuit Deus die septimo ab vniuerso opere quod patrarat, ait, intelligenda esse de requie à nouis operibus ex nihilo condendis, non vero à conditis gubernandis & conseruandis. Alioquin (inquit) continuo dilaberentur. Creatoris namque potentia, & omnipotentis, atque omnitenentis virtus, causa subsistendi est omni creature. Quæ virtus ab eis, quæ creata sunt regendis, si aliquando cessaret, simul & illorum cessaret species, omnisque natura consideret. Neque enim, sicut structuram adium cum fabricauerit quis, abscedit, atque illo cessante atque abscedente stat opus eius; ita vel in actu oculi mundus stare poterit, si Deus ei regimen sui subtraxerit. Quod tamen ratione non probat, sed scripturæ testimoniis confirmat, Actor. 17. In ipso viuimus, mouemur, & sumus, Sapient. 7. Omnis mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem vbique. Et cap. 8. Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur. Quæ verba exponens idem August. lib. 5. Genes. cap. 20. Sic (inquit) credamus, vel si possumus, etiam intelligamus, vsque nunc operari Deum, vt si conditis ab eo rebus operatio e-

T

ius